

**Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя**

**Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра музичної педагогіки та хореографії**

ОП Хореографія
зі спеціальності 024 Хореографія

ПОЯНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

«Шевченкіада» на хореографічній сцені

Пан Цзюнь

Науковий керівник:

Ростовська Юлія Олександрівна,
доцент, кандидат педагогічних наук

Керівник творчої роботи:

Пархоменко Олександр Миколайович,
доцент, кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Ревенчук Валентина Василівна,
доцент, кандидат педагогічних наук

Допущено до захисту 28 травня 2024 р.

в.о. завідувача кафедри музичної педагогіки та хореографії
доцент Олена КОВАЛЬ _____

Ніжин – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені»	6
1.1. Художня творчість геніального українського митця Т. Г. Шевченка.....	6
1.2. Танцювальне мистецтво у житті та творчості Т. Г. Шевченка.....	13
1.3. Інтерпретаційний потенціал творів Т. Г. Шевченка на професійній хореографічній сцені.....	18
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ II. Художні особливості хореографічної постановки «Думи мої, думи» у контексті створення кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені»	27
2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору.....	27
2.2.Композиційно-архітектонічна будова хореографічної постановки.....	35
2.3.Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції.....	45
Висновки до другого розділу	53
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Сучасну українську культуру досить складно уявити без творчої спадщини Кобзаря – великого українського поета Тараса Григоровича Шевченка. Саме він перетворив українську літературу на всесвітньо відоме художнє явище. У його творчості найвиразніше проявилось те, що потім стане важливим, провідним для провідних українських письменників другої половини ХІХ - початку ХХ століть – народність і реалізм.

Його літературна спадщина стала предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних літературознавців І. Айзенштока, Г. Вервеса, Д. Чижевського, Т. Масенко, Г. Честахітського та інших. На творчість Т. Шевченка відгукнулися композитори – кількість музичних творів на слова поета сягає понад півтисячі. На тексти Великого Кобзаря ще при його житті українські композитори почали писати свої твори.

Але творчий геній дозволив Кобзареві залишити нащадкам не тільки літературні твори найвищого гатунку, а й значний доробок живописних і графічних робіт. Т. Шевченко, як художник займає одне із самих почесних місць в українському образотворчому мистецтві. Він стояв біля витоків нового реалістичного напрямку в українському живописі, а також став зачинателем мистецтва офорту у вітчизняному мистецтві графічного зображення.

Сьогодні актуальним є питання розуміння поезії Т. Г. Шевченка у всьому світі через призму хореографічного мистецтва. Художні образи, створені поетом, стають благодатним підґрунтям для митців хореографічного жанру. В умовах відродження української культури молоді балетмейстери інших країн звертаються до поетичного досвіду Кобзаря, прагнучи доторкнутися до духовної глибини його творчого спадку. Саме тому темою нашої кваліфікаційної роботи було обрано **«Шевченкіада» на хореографічній сцені»**.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в узагальнюючому аналізі творчої спадщини Т. Шевченка через призму її пластичних утілень та створенні хореографічної постановки «Думи мої, думи» за мотивами поетичних творів митця.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- дослідити художньо-творчу спадщину геніального українського митця Т. Г. Шевченка;
- проаналізувати значення танцювального мистецтва у житті та творчості видатного письменника;
- розглянути балетмейстерські інтерпретації творів Т. Г. Шевченка на професійній хореографічній сцені;
- здійснити ідейно-тематичний аналіз хореографічної постановки «Думи мої, думи»;
- розглянути композиційно-архітектонічну будову хореографічної постановки у контексті здійснення кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені»;
- охарактеризувати музичну основу та сценографію хореографічного твору.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Наша кваліфікаційна робота на тему: «Шевченкіада» на хореографічній сцені» спрямована на збереження та відновлення інтересу до творчої спадщини геніального українського поета Т. Г. Шевченка, що є особливо актуальним у сьогоденні України, яка бореться за свою ідентичність і незалежність на очах у всього світу.

Теоретичний та танцювальний матеріал нашої роботи може слугувати майбутнім хореографам чи професійним балетмейстерам джерелом інформації для власних хореографічних композицій або подальших мистецьких досліджень. Участь танцівників у кваліфікаційній роботі сприятиме підвищенню їх виконавського рівня, розширенню акторського діапазону, набутті досвіду роботи із балетмейстером-постановником.

Просвітницька та виховна роль кваліфікаційної роботи є очевидною, оскільки надає можливість виконавцям хореографічної постановки та глядачам познайомитися або поглибити свої знання про певні літературні мотиви творів великого Кобзаря.

Апробація кваліфікаційної роботи. Хореографічна постановка «Думи мої, думи» була представлена на VIII Міжнародному дитячому та молодіжному фестивалі-конкурсі хореографічного мистецтва «Квітневі викрутаси»(Ніжин, 27 квітня 2024 р.) та отримала Золотий диплом.

Досвід реалізації матеріалів кваліфікаційної роботи відображений у доповіді на VI Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Мистецька освіта очима молодого науковця» (Ніжин, 6 грудня 2023 р.) *«Твори видатного українського поета Т. Шевченка на професійній хореографічній сцені»*; на VIII Мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О. Я. Ростовського (Ніжин, 12 березня 2024) *«Хореографічні полотна видатних українських балетмейстерів за творами Тараса Шевченка»*.

Структура та обсяг пояснювальної записки. Пояснювальна записка складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (17 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи – 72 сторінки, з них основного тексту – 52 сторінки.

РОЗДІЛ I. Теоретичні основи реалізації кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені

1.1. Художня творчість геніального українського митця

Т. Г. Шевченко

Ім'я Тараса Григоровича Шевченка є окрасою золотої скарбниці світової культури поряд із безсмертними класиками літератури, чия творча спадщина стала надбанням усього людства. Геніальний український письменник по праву знаходиться поряд із титанами слова і думки, такими, як: Гомер і Байрон, Шекспір і Гете, Бальзак і Міцкевич, Гоголь і Бернс тощо.

Шевченко є родоначальником революційно-демократичного напрямку нової української літератури. Письменник перший виступив як істинно народний поет, ставши виразником дум українського народу, голосом соціальної та національної свободи. У творах Т. Г. Шевченка з усією повнотою проявилися почуття і бажання простих людей, їх віковічне прагнення до волі [3, 10].

Митець виступив грізним суддею і обвинувачем всього самодержавно-кріпосницького ладу, непримиренним ворогом царизму і поміщиків. Найвидатніші передові письменники наступних поколінь Марко Вовчок, Панас Мирний, Іван Франко, Павло Грабовський, Леся Українка та інші пішли літературним шляхом, прокладеним Тарасом Шевченком.

Письменник відіграв історично важливу роль у розвитку української літературної мови. Своєю поезією Шевченко заклав основи словника і граматичного ладу української мови, які стали нормою і зразком для письменників, преси, театру тощо. Основні мовні джерела народний поет черпав із фольклору і живої розмовної мови. Він відібрав з них все найбільш яскраве і милозвучне та розкрив сповна у своїй творчості багатство, красу і милозвучність українського слова [3, 11].

Народився великий Кобзар у 1814 році, але його творчість сьогодні як ніколи актуальна. 210 років тому Шевченко Т. Г. у культурному плані повстав проти російської імперії, якій сьогодні протистоїть вся Україна. Письменник

своєю творчістю і своїми діями зміг пробудити українців від національної сплячки.

Сьогодні його поява як непересічного і непримиренного Борця за часів панування імперської росії видається незвичним явищем. Аж від часів Київської Русі українці не мали своєї повноцінної державності. Із середини XVII до середини XVIII століття існувала козацька Гетьманська держава, проте вона була автономною структурою у складі московської держави. Остаточно скасувала Гетьманщину цариця Катерина II у кінці XVIII століття [7].

У 1780-х роках було запроваджено кріпацтво, а козацькі полки розформували. Відчуття безнадії, національної руїни, песимізму запанували в українському суспільстві. Ці настрої Т. Шевченко дуже образно передав у своєму вірші «Гоголю»: *«Всі оглухли – похились в кайданах...байдуже... Ти смієшся, а я плачу, великий мій друже»*. Українцям тоді приходилося або журитися над своєю долею, або сміятися, щоб утамувати і сховати свій біль. Так робили у своїх творах Іван Котляревський чи Микола Гоголь [7].

Цілковитого фіаско українці зазнавали і у культурному аспекті. Елітарну книжну мову було відібрано і трансформовано у російську. Величезний український культурний спадок, який веде свій початок ще з Київської Русі, росіяни теж присвоїли собі. Таким чином, вони просто зробили українців народом без своєї високої культури і славної історії.

Біля витоків сучасної української літератури тоді стояв І. Котляревський, автор відомих творів «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник», а його «Енеїда» вважається першим твором, опублікованим розмовною українською мовою. В умовах тогочасної русифікації колишньої козацької еліти використання у літературі розмовної мови давало змогу українцям відмежовуватися від росіян, стверджуватися у своїй ідентифікації.

Т. Шевченко ще на початковому етапі своєї творчості присвятив І. Котляревському вірш «На вічну пам'ять Котляревському». У нього було особливе ставлення до «Енеїди», у якій Шевченко звернув увагу не на гумористичні аспекти творчості Котляревського, а на те, що той за умов

бездержавності намагався відродити козацьку славу. Шевченко називав Котляревського кобзарем, тобто хранителем пам'яті українського народу [7].

Творчість Т. Г. Шевченка дуже багатогранна. Вона охоплює різні галузі культури та знань. Історичні погляди є важливою складовою його наукової спадщини. В усіх проявах його творчості: літературній, епістолярній, малярській – ці погляди широко втілені. У всій його творчості глибоко втілений історичний світогляд, в основі якого лежить історична пам'ять, освіта та власний життєвий досвід.

Для виразу своїх думок через літературне слово письменник часто звертався до притчі, образотворчої метафори, символіки тощо. Усна народна творчість, вільнолюбні традиції українського народу стали ідейним фундаментом формування історичного світогляду митця. Спостереження ним за історичною дійсністю та особисті переживання, засвоєння усних народних переказів про історичні події минулого мали велике значення для зміцнення у нього цих поглядів [13].

Вірне і величне зображення історичних епох, передача їх головного змісту є головним у творчості Т. Шевченка. Його літературні твори містять у собі цілісну концепцію історії України. В основі цієї концепції лежить ідея української незалежності, її державності. І вирішальна роль відведена народу, славному українському козацтву. Великого значення митець надавав історичній особі. У своїх творах він відтворював не лише реальний образ, а й діяльність окремих поколінь та державно-політичних осіб України.

Письменник високо цінив гетьманів та козацьких отаманів, які захищали самостійність і волю України від москви: Костя Гордієнка, Петра Дорошенка, Семена Палія, Павла Полуботка та інших. Шевченко вважав найтрагічнішими подіями в історії України Переяславську угоду, Полтавську битву та зруйнування Запорізької Січі. Про них він згадував у містерії «Великий льох», яку створив 1845 році [13].

Любов до рідної землі, до України є провідним мотивом усіх творів Тараса Шевченка. Його патріотизм є вражаючим навіть сьогодні, у XXI столітті. У своїх творах на історичну тематику «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Гайдамаки», «Чигирине, Чигирине» та інших письменник змальовує мужніх та хоробрих людей, готових віддати своє життя за Україну, зробити її незалежною і щасливою. У своїх творах Шевченко яскраво втілює романтику козацького життя, неписаний кодекс честі запорізьких лицарів. Історичні твори митця є яскравим штрихом до портрету України.

Історична тематика проходить червоною лінією не лише у його творчості як поета, а й як художника. Вперше в українській станковій графіці у серії офортів «Живописна Україна» (1844 р.) митець зобразив картини сучасного життя українського народу у поєднанні з його історичним минулим. Найпоказовішим є полотно «Дари в Чигирині 1649 року», де зображені послі московського царства, Туреччини і Речі Посполитої з подарунками у передпокоях замку Б. Хмельницького [13].

У творчості Т. Г. Шевченка гармонійно поєднувалися талант поета-трибуна, поета-борця з талантом тонкого поета-лірика. Мальовнича природа України, така прекрасна і неповторна, постає у багатьох творах митця. Його ніжні, ліричні поезії дуже наближені до усної народної творчості. Перебуваючи на чужині, письменник згадує свою Батьківщину. Перед очима стають і могутній Дніпро, що стрімить свої води до Чорного моря, і червона калина – прикраса української землі; і широкі лани і білі вишневі садки.

У далекому засланні поет створив свій відомий твір – поему «Княжна» («Зоре моя вечірняя...»), у якому згадує свою Україну. Письменник просить вечірню зорю розповісти йому про могутній Дніпро, про вербу, що купає у воді свої віти, на яких гойдаються русалки; як вночі при долині розквітає сон-трава, і рідне село: *«Село на нашій Україні – неначе писанка село, зеленим гаєм поросло, цвітуть сади; біліють хати, а на горі стоять палати, неначе диво. А кругом широколисті тополі, а там і ліс, і ліс, і поле, і сині гори над Дніпром...»* [11].

Окрім того, Шевченко дуже тонко зумів створити казкові образи – явір кучерявий, що нагадує зажуреного козака, якого обійшла доля; і калина з ялиною – дівчата-красуні, що співають пісні; і Дніпрова затока тощо: *«Над Дніпровою сагою стоїть явор меж лозою. Меж лозою з ялиною, з червоною калиною»*. Ці рядки свідчать, що Шевченко був ніжним ліриком, який залишив нам дорогоцінні твори ліричної поезії.

Красу своєї Батьківщини зобразив письменник у своїй поезії, яка має сьогодні не лише літературну цінність, а й художню, бо поетичні твори Шевченка нагадують полотна. Літературознавці наголошують, що пейзажі у його творах сприймаються читачем не тільки як частина композиції, але і як окремі поетичні твори. Глибока любов до України і захоплення красою рідної землі проявилася у його віршах *«Садок вишневий коло хати»*, *«Рече та стогне Дніпри широкий...»* та інших [11].

У багатьох творах Кобзаря образ України передано символічно. Найчастіше це ніби триєдиний жіночий образ: Матері, Україні і Матері Божої одночасно. Загалом, у поетичних творах Т. Шевченка образи жінки, дівчини, сестри і матері з дитинкою займають особливе місце. Тема трагічної долі жінки у тогочасному суспільстві є однією із центральних у його поетичних та художніх творах. Поет не може залишатися осторонь, коли цей чистий образ, своєрідна ікона для митця, терпить знущання і весь час плюндрується.

Для Шевченка жіноча доля – незагоєна рана його душі. Образ жінки-кріпачки міцно поєднаний у його голові з образом власної матері, яку *«ще молодю – у могилу нужда та праця положила»*, та рідних сестер – Катрі, Ярини, Марії, які *«у наймах вирости»* та у яких *«у наймах коси побілили»*. Загалом, у кріпосницькому суспільстві доля жінки була нестерпною. Письменник одним із перших вголос заговорив про страждання закріпачених українок і виступив за їх права. Про невеселе і трагічне життя жінок свідчать навіть назви творів Т. Шевченка – *«Сова»*, *«Наймичка»*, *«Відьма»*, *«Сліпа»* та інші [2].

Одним із кращих творів письменника, присвячених жіночій долі, вважається поема *«Катерина»*, у якій відтворено одну з характерних проблем

того часу – доля збездиченої дівчини. Уже з перших рядків Т. Шевченко звертається до дівчат: *«Кохайтеся, чорноброві, та не з москалями...»*. Далі письменник розповідає про трагічну долю дівчини-покритки, майбутньої матері.

Багатьом жінкам-матерям у творах письменника притаманна така риса, як самопожертва. Наприклад, у поемі «Наймичка» Ганна, мати-одиначка, наймається служницею до бездітних літніх людей, яким підкинула свого новонародженого сина. Так нещасна жінка намагається бути ближче до своєї дитини. А у поемі «Сова» мати-вдова важко працює, щоб її син не був, як вона, неписьменним, та ходив до школи [2].

У серці Кобзаря з болем відкувалися долі дівчат, які страждали від нещасливого кохання. Його почуття знайшли своє втілення у віршах і баладах «Причинна», «Тополя», «Лілея», «Утоплена», «Русалка» та інших. Однак, у творчості поета образи дівчат і жінок не тільки трагічні. Їм також притаманні найкращі риси людського характеру: щирість, чуйність, доброта і самопожертва.

Т. Шевченко підняв образ Жінки на п'єдестал чистоти почуттів, материнської величі та моральної краси. Для митця жінка з немовлям на руках завжди була уособленням Мадонни, світлим символом святості: *«Нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитячком малим...»*. Своєрідним символом віри для багатьох поколінь українців стали невмирущі шевченкові рядки *«І на оновленій землі врага не буде супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі...»*[2].

У всьому світі великого Кобзаря знають як митця слова. Але його поезія і живопис тісно переплетені між собою. Через його поезію краще пізнаються полотна Шевченка, а його картини органічно доповнюють віршований спадок письменника. Він проявив себе як художник-живописець, офортист, майстер рисунку, акварелі, сепії та гравюри, пробував себе в скульптурі та різьбі. Як і в літературі, митець першим проклав реалістичний напрям в українському образотворчому мистецтві.

Відомий сучасний український живописець, керівник столичної арт-студії Е. Межул називає Шевченка – українським Рембрантом. Малюнки

супроводжували митця все життя. Становлення Кобзаря як художника відбулося раніше, ніж поета. Як живописець, він наслідував Карла Брюллова і був його послідовником. Шевченко майстерно володів усіма відомими тоді засобами графічного зображення. Йому вдавалося 3-4 тонами передати життя у рисунку. У його роботах втілена уся глибина і самобутність особистості митця. З глибокою щирістю ставився Т. Г. Шевченко до живопису, вбачаючи у ньому для себе велику розраду у сумні часи його життя [1].

Т. Шевченко був одним із найталановитіших майстрів офорту (вид гравюри на металі) того часу. На той час офорт – це було новаторство українського художника для Східної Європи. У 1844 році він створив серію офортів під назвою «Живописна Україна». У них художник зобразив сцени із життя і побуту українського народу, його історичного минулого, мальовничі краєвиди України: «Судня рада», «Старости», «У Києві», «Видубицький монастир» та інші.

Сьогодні його роботи мають велике історичне і етнографічне значення. Майстерно втілені малюнки передають художні смаки і стремління митця, і є немовби фоном до його віршів і до життя самого Кобзаря. Образотворча спадщина поета дуже велика. На сучасному етапі відомо про більш ніж 1000 портретів, пейзажів, історичних, міфологічних та жанрових композицій.

Довгий час мистецька спадщина Т. Шевченка знаходилася у приватних колекціях і широким масам була не доступна. Більшість колекціонерів до кінця не усвідомлювали її цінність. Значна кількість картин і малюнків митця зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка, але достатньо робіт художника знаходиться у Львівському Національному музеї ім. А. Шептицького та у країнах ближнього зарубіжжя [14].

Геніальна постать Тараса Григоровича Шевченка поєднала у собі велику кількість іпостасей. Його творчі таланти незмірні, а життєвий шлях дуже довгий за вчинками і діями. Митець постійно йшов попереду свого часу, не вписуючись у його рамки. Його наполегливість, сила волі, вміння дивитися на оточуючий світ

під власним кутом зору, помножені на справжній талант і працелюбність, подарували усьому світу у його особі:

- ❖ *поета, прозаїка, перекладача, публіциста;*
- ❖ *живописця, скульптора, художника, майстра офорту і графіки, фотографа, маляра, ілюстратора;*
- ❖ *актора, співака, режисера, драматурга, театрального критика;*
- ❖ *мандрівника, винахідника, археолога;*
- ❖ *філософа, просвітянина, історика [1].*

Ім'я Тараса Шевченка відоме у всьому світі: у багатьох країнах йому встановлені пам'ятники, а його твори перекладені майже на всі мови світу. Його ім'ям в Україні названі навчальні заклади, театри, площі, вулиці. Національна опера України, Київський національний університет, центральний бульвар нашої столиці носять ім'я видатного Кобзаря.

Щорічно 9 та 10 березня Україна відзначає Шевченківські дні – дати народження та смерті поета, який став головним українським пророком і народним символом. Його по праву називають провісником нового життя, титаном духу. Він завжди уболівав за долю свого народу, тому і залишив нам свій духовний заповіт, який передається і передаватиметься із покоління у покоління [15].

1.2. Танцювальне мистецтво у житті та творчості Т. Г. Шевченка

Спорідненість поезії Тараса Шевченка з українською піснею неодноразово відмічали багато дослідників його творчості. Для створення своїх незабутніх літературних образів геніальний поет черпав своє натхнення із джерел пісенної народної творчості. Своє відображення у творчості Т. Шевченка знайшов і народний танець, який не меншою мірою, ніж народна пісня, вплинув на формування особистості митця. Душа українського народу, яку все життя оспівував у своїх творах письменник, розкривається у танці поруч з піснею.

Не зважаючи на достатньо велику кількість досліджень шевченківської творчості у різних видах мистецтв, у галузі хореографії вони майже відсутні. Проте, у драматичних творах, поезії, прозі письменника спостерігається значна кількість історичної інформації про мистецтво танцю і яскравих описів танцювальних сцен. Шевченко не тільки добре знав народні пісні, перекази, повір'я, звичаї та обряди, але й захоплювався українськими танцями [4].

З народної пісні починалося творче життя Шевченка. У ній він черпав своє натхнення, з неї зростала його велич і невмируща слава. Багато вітчизняних дослідників звертали свою увагу на тісний зв'язок українського Кобзаря з музичним фольклором. Значний внесок у дослідження цього напрямку зробили Ф. Колеса, М. Грінченко, Д. Ревуцький та інші. Вони збирали соціально-побутові джерела поезики Т. Шевченка, аналізували вплив дум, кріпацьких, козацьких, чумацьких, побутових та обрядових пісень на його творчість [5, 15].

На першому плані у поезії Кобзаря не стільки персонажі народнопоетичної символіки, скільки події. Сюжети розвиваються поступово, описи природи мають велике значення, спостерігаються часті звернення до персоніфікації. Особливо це помітно у пісенному жанрі балади. Етимологія слова «балада» - ballo - походить від грецького «рухатися», латинського «танцювати». У XII столітті провансальці так називали танцювальну пісню. Це дає дослідникам можливість припускати, що на походження баладного танцю вплинув танець [5, 16].

Саме жанр балади наближає поезію Т. Шевченка до природи хореографічного мистецтва. Основою танцю по суті є музика, яка ніби наповнює його з середини, створюючи своєрідну «візуальну музику». Така музична стихія втілена у баладі «Причинна». Загалом, поезія митця може бути джерелом для створення хореографічної композиції. Його балади побудовані на мотивах народних переказів. Велике значення у них має схвильована мова, покликана збудити у читача співчуття до героїв. Такі літературні мотиви асоціюються з пластичними мотивами.

Танець був особливо популярним у козацькому середовищі і був одним із проявів волелюбності українського народу. Не випадково типовими образами XVIII століття були бандуристи і кобзарі. У баладах Шевченка «Гайдамаки» і «Сліпий» кобзарі співають і танцюють з іншими персонажами творів: *«Старий грає, а Ярина з Степаном танцює! Старий грає, примовляє, ногами тупцює: «Ой гоп, чики-чики! Та червоні черевики, та троїсті музики! Од віку до віку я любила чоловіка!»* [16, 217].

Мистецтво танцювальної пісні яскраво відображено у прозовій спадщині Кобзаря. Згадки про танець трапляються у повістях «Художник», «Музикант», «Княгиня» та інших. Шевченківські описи танцювальних сцен містять цінну історичну інформацію про українські народні танці «Гопак», «Метелиця», «Горлиця». Цим він підтверджує думку науковців, що зазначені українські народні танці були популярними не тільки за його життя, а й набагато раніше [5, 17].

Сучасники геніального поета неодноразово згадували, що Т. Шевченко не тільки палко любив українські народні танці, але й сам умів танцювати. Лікар А. Козачковський, який був близьким другом поета, писав: *«Шевченко міг захоплювати собою навіть незнайоме товариство...Одного разу він був запрошений у незнайоме йому світське товариство. Не минуло й години після його приїзду, як серед французької та російської мови вже чулася й українська. Через кілька годин припинилися танці, і господиня маєтку – поважна старенька дама, протанцювала з Шевченком українську метелицю...»* [4].

Ще з юнацьких років молодий Шевченко був знайомий з театральним мистецтвом, зокрема з мистецтвом балету. Він бачив виступи французької видатної балерини Марії Тальйоні, яка гастролювала по росії. Виставу за її участі письменник описав у своїй автобіографічній повісті «Художник»: *«... Театр був відкритий і чарівниця Тальйоні розпочала свої чарівні операції. Молодь сходила з розуму, а старигани просто біснувалися... У завершення свого тріумфу Тальйоні станцювала качучу. У той же вечір качуча розлетілася по місту.*

Кругом качуча: і вдома, і на вулиці, і у шинку... і за обідом, і за вечерю. Не кажу вже про вечори і вечірки, де качуча зробилася необхідною справою» [17, 127].

Т. Шевченко не тільки констатував шалений успіх видатної французької балерини, але й сам був прихильником її таланту. Про це свідчить його опис: *«Потроху буревій оплесків почав стихати... У десятій раз викликана чарівниця вилетіла на сцену і після кількох неймовірно граціозних присідань щезла»;* *«Тальйоні вже приїхала у столиця і почала свої чарівні польоти...» [4].* Швидше за все, мова йдеться про балет «Сильфіда» на музику Ж. Шнейцгофера, створеного для Марії її батьком – відомим французьким танцівником Філіппо Тальйоні).

Поет глибоко відчував саму природу танцю. Він майстерно описував танцювальні сцени за допомогою виразних засобів літературного слова. У своїй статті «Тарас Шевченко і українське танцювальне мистецтво» В. Купленник пише: *«Шевченко володів неймовірним, своєрідним стилем зображення танцювальних сцен та самих танців. Змальовуючи їх, він не описує окремі рухи, не називає їх, не розбирає детально композицію танцю. Його метою є створення у читача певного настрою від зображених у літературному творі танців – ліричного і спокійного танцю дівчат чи несамовитого, героїчного танцю козаків» [8, 43].*

Все це є свідченням величезного хореографічного потенціалу поетичних творів Т. Шевченка. Прикладом може слугувати балада митця «Тополя». Цікавий звичай українського народу – Зелені свята – описав П. Гулак-Артемівський. У Зелений тиждень на Харківщині та Полтавщині дівчата водили «тополю». Найвищу зростом дівчину святково прикрашали і водили селом і полями як «тополю». Під час водіння «тополі» дівчата співали.

Саме цей ритуал і зображений у баладі Шевченка. Сюжет твору розгортається навколо ліричної героїні з її симпатіями, поглядами, прагненнями щастя. Із часом «Тополя» поета набула популярності у театральних постановках, у музиці, образотворчому мистецтві, хореографії. Так, видатний український балетмейстер П. Вірський створив за мотивами балади «Тополя» хореографічну

картину «Про що верба плаче». Балетмейстер створив на матеріалі національного фольклору поетичний і вишуканий візерунок танцю, поєднавши рухи класичного танцю з рухами українського народного.

В основу поеми Шевченка покладені не тільки мотиви «Тополі», а й ряду віршів про трагічну жіночу долю. Засобами хореографії Вірського перед очима глядачів неначе оживають заповітні думки поета, його літературні образи. Специфіку хореографічного жанру геніальний балетмейстер вбачає не у побутовій деталізації, а у поетичній правді художніх образів: кохання і мрії, скорбота і гнів страждальної України [5, 20].

Хореографічне полотно «Про що верба плаче» побудоване на безперервному розвитку дії. Кожна тема, мізансцена становить цілісну лінію розвитку композиції, містить усю повноту драматургії. Дієвість цієї танцювальної поеми полягає у чергуванні невеличких ансамблів із сольними партіями, насиченими діалогами і емоційними монологами персонажів.

Ця постановка П. Вірського здобула великого визнання у глядачів та критиків, поповнивши собою золотий фонд хореографічної шевченкіани ХХ століття. Доктор мистецтвознавства В. Довженко так зазначав: *«У цій неймовірно хвилюючій картині тонко і образно втілено велику ідею боротьби за щасливе майбутнє людства. Кожний глядач гостро відчуває зв'язок хореографічної постановки з нашим сучасником»* [5, 21].

За мотивами балади Т. Шевченка «Лілея» був створений чудовий однойменний балет. Балетмейстером цієї вистави стала талановита українська балетмейстерка Г. Березова. Спираючись на досвід і фольклорні дослідження видатних українських митців В. Литвиненка, В. Верховинця, П. Вірського, Березова у своєму балеті зуміла об'єднати весь арсенал складної техніки сучасного балету з поетичною виразністю українського народного танцю. Всі її пошуки трансформувалися у реалістичну балетну драму, а новаторський характер «Лілеї» проявився через глибинне проникнення у духовний світ людини.

Т. Шевченка справедливо називають українським Гомером за його пісенне розмаїття у поезіях. Ритмічна природа пісні у поета споріднена з характером віршованої структури взагалі і танцювальної зокрема. Однією з визначних ознак народності його творів є наближення митця до української народної пісенно-танцювальної традиції [5, 22].

Уже багато століть залишаються актуальними слова німецького драматурга XVIII століття Г. Лессінга про те, що поява того чи іншого виду мистецтва відбувається тоді, коли ця нова творчість збагачує людство новою духовною рисою. Поезія Т. Г. Шевченка є сплавом універсальної творчості споріднених видів мистецтва – музики, пісні, танцю, живопису, що підтверджує невичерпність його геніального духу.

1.3. Інтерпретаційний потенціал творів Т. Шевченка на професійній хореографічній сцені

Без імені Тараса Шевченка, всесвітньо відомого і знаного, не можливо уявити українську культуру і мистецтво. Творчий доробок цього українського поета і мислителя є світовим надбанням людства. Збагачення і становлення балетного мистецтва України теж не обійшлося без творчості Т. Шевченка. Його поетичні образи неодноразово у різні історичні періоди втілювалися на балетній сцені. Українські хореографи різних поколінь та мистецьких уподобань намагалися пластично втілити своє розуміння творів Великого Кобзаря.

На відміну від драматичного театру, балетний театр з різних причин досить мало звертався до творів Т. Шевченка для створення своїх хореографічних вистав. Однак, роботи таких балетмейстерів, як Г. Березової, В. Вронського, Г. Ісупова, А. Шекери є знаковими для української балетної спадщини [10, 171].

У 1940 році у Київському театрі опери та балету було здійснено балетну виставу на музику К. Данькевича «Лілея» за однойменною баладою Т. Шевченка. Постановником виступила Г. Березова – українська балетмейстерка, артистка балету та знаний педагог. Вона стала першим хореографом, який звернувся до

творів Шевченка. Героїко-романтичний балет Березової мав велике значення для розвитку українського балетного театру, оскільки у ньому отримали свій розвиток принципи хореодрами, а хореографічні виражальні засоби органічно поєдналися з драматичною виразністю [4].

«Лілея» Г. Березової побудована на національному танцювальному фольклорі. Кожна хореографічна композиція вистави має свої пластичні інтонації, багату пластичну палітру, неповторну самобутність виконавського стилю. Балетмейстерка звернулася до досвіду балетмейстера В. Литвиненка, до фольклорних пошуків В. Верховинця, до новацій П. Вірського, неодноразово консультувалася у М. Соболя – відомого знавця народного танцю. Все це дуже збагатило лексичний матеріал вистави. У «Лілеї» народні та пантомімні сцени органічно поєдналися зі справжніми класичними сюїтами.

Починаючи з 1930-х років балетні класичні вистави почали набувати нових стильових ознак, жанрова палітра спектаклів значно розширюється. З'являється новий жанр балетного театру – хореодрама, що потребує від балетмейстера режисерського мислення. Саме таким балетмейстером була Г. Березова [4].

Видатний український театрознавець Ю. Станішевський, аналізуючи постановку балетмейстерки, знаходить у лібрето балету «Лілея» спільність не тільки з однойменною баладою Т. Шевченка, а й з іншими творами письменника, такими, як поеми «Причинна», «Русалка», «Катерина», «Відьма», «Гайдамаки» та інші. Досліджуючи музичну партитуру композитора К. Данькевича, Станішевський вбачає у ній мотиви народних пісень «Коло млина, коло броду два голуби пили воду», «Тихо, тихо Дунай воду несе», «Ой, зійди, зійди, зіронько та вечірня» (лейтмотив головної героїні балету), «Туман яром котиться» та багатьох інших [12, 119-120].

У своєму балеті «Лілея» Г. Березова для розкриття душевного стану героїв дотримувалася принципів дієвого танцю. У дуетах Лілеї та Степана кожний із героїв виступав рівноправним партнером, розвиваючи свою лейттему і ведучи танцювальний сценічний діалог. На відміну від дореволюційних придворних балетів, у яких танцівник лише акомпанував балерині.

У першій постановці балету-хореодрами Г. Березової у головних партіях виступили А. Васильєва (Лілея) та О. Соболя (Степан). Балерина Васильєва втілила багатоплановий образ ніжної та витонченої української дівчини. Захищаючи своє кохання, Лілея перетворюється на мужню, рішучу жінку, здатну на помсту.

Ю. Станішевський у своїй книзі «Балетний театр України» писав, що деякі критики наголошували на несхожості хореографічних характеристик Лілеї та Степана: *«Вони взагалі різні манерою сценічного тлумачення. У Соболя широкий жест, а у Васильєвої забагато дрібних рухів»*. Але це свідчить швидше про те, що Березова добре обізнана у стилістиці українського народного танцю, де чоловічі й жіночі танцювальні рухи мають різний характер та амплітуду [12, 360].

Ю. Станішевський наголошував на ідеї особливого значення балету «Лілея» у спробі поєднання мови класичного танцю з народним хореографічним мистецтвом та дотримання фольклорно-етнографічних традицій: *«Бачення балету К. Данькевича увібрало в себе і своєрідно узагальнило пошуки вітчизняних балетмейстерів у галузі створення оригінальної хореографічної мови української балетної вистави; продемонструвало розквіт національної народно-сценічної хореографії та стало свідченням плідного взаємозбагачення різних музично-театральних культур...»* [12, 114].

Драматургічно вибудоване і оригінальне лібрето В. Чаговця забезпечило художню цілісність балетної вистави «Лілея». Лібретист тонко втілив образи, ідеї та настрої творів Т. Шевченка у динамічно напруженій дії спектаклю. В основу літературної драматургії балету Г. Березової автор поклав не стільки однойменну Шевченкову баладу, скільки сюжетні мотиви багатьох творів Кобзаря. В. Чаговець об'єднав різноманітні події з трагічним образом простої української дівчини-кріпачки. Тож, Лілея – збірний образ багатьох Шевченкових героїнь [10, 172].

Балет «Лілея» К. Данькевича у постановці Г. Березової став етапним в історії українського балету. Після війни у 1945 році балетмейстерка відновила

свою виставу на сцені Київської опери, а у 1946 році здійснила її постановку у Харкові. Успіх балету на київській сцені надихнув балетмейстера В. Вронського на здійснення своїх сценічних редакцій у оперних театрах Одеси (1945) та Львову (1946). Відомі на той час артистки О. Риндіна (Одеса) та Н. Слободян (Львів) були виконавицями партії Лілеї у постановках В. Вронського.

Досі збереглися кадри кінохроніки з прем'єри балету на сцені Львівського театру опери і балету, де партію Лілеї танцює Н. Слободян. Із цього короткого фрагменту зрозуміло, що ця унікальна балерина володіла неймовірною технікою і драматичним талантом, а також складається уявлення про особливості хореографічного стилю вистави Вронського [4].

У 1958 році за сценічною версією В. Вронського на кіностудії ім. О. Довженка був знятий однойменний фільм-балет. Балетмейстер у цій кінопостановці ще більше розширив виражальні засоби твору з метою драматизації конфлікту, який покладений в основу вистави. Ю. Станішевський підкреслив *«прагнення В. Вронського до поетично-узагальненої, пройнятої національним колоритом хореографічної образності»*, а також *«створення поліфонічного ансамблевого акомпанементу солістам і пластичного контрапункту хореографічних лейттем героїв і танцюючої маси»* [12, 398-399].

Для вистави Вронського стала характерна кінематографічність і цікавою «Лілея» стала саме талановитими акторськими роботами. У першому фільмі-балеті України приймала участь вся труппа Київського академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка (нині – Національна опера України ім. Т. Шевченка). У головних ролях знялися такі майстри українського балету як Є. Єршова і Р. Візиренко-Клявін.

Українські балетмейстери прагнули до художнього перетворення фольклорних зразків у сценічний образ і розширення виразних засобів класичного танцю у синтезі з фольклорною хореографією. Яскравим свідченням цих прагнень стала донецька постановка «Оксана» на музику В. Гомоляки за мотивами Т. Шевченка «Сліпа». Здійснив її балетмейстер Р. Візиренко-Клявін у 1964 році. Втільюючи балетну партитуру «Оксани», балетмейстер спирався на

зпівставленні окремих музичних творів для пошуку виразних лейттем головних героїв – Оксани, її матері та парубка Андрія. Він прагнув до втілення танцювальної образності через синтез елементів класичної і народної хореографії [10, 173-174].

Навесні 1967 року молодий львівський балетмейстер А. Шекера разом з М. Заславським у своїх творчих пошуках звернулися до поеми Т. Шевченка «Відьма». Вони саме працювали над експериментальною балетною трилогією «Досвітні вогні». У створенні концепції вистави балетмейстери досягли високого філософсько-мистецького узагальнення і національного символізму. В основу хореографічного рішення було покладено три одноактні балетні вистави – «Відьма» на музику В. Кирейка за твором Т. Шевченка, «Досвітні вогні» на музику Л. Дичко за Л. Українкою та «Каменярі» на музику М. Скорика за однойменним твором І. Франка [10, 174].

Хореографічна мова балетів А. Шекери «Відьма» та «Досвітні вогні» наповнена мотивами українського танцювального фольклору. Вона насичена драматизмом, психологічно-виразними проявами, пристрасною експресією. Віртуозну партію Відьми виконувала львівська танцівниця І. Красногорова. Гнівні танцювальні монологи нещасної героїні у її виконанні будувалися на високих стрибках і чергуванні різких і обм'яжливих рухах. Танцівниця майстерно доносила зі сцени ридання і відчай знедоленої кріпачки-покритки, над якою поглумився Пан (у виконанні О. Поспелова).

Балетмейстер глибоко відчув партитуру композитора В. Кирейка і у масових жіночих композиціях застосував симфонічні форми класичного танцю. Він наповнив їх українською народною лейтмотивною лексикою. У дуетах оригінально розвивав і поєднував пластичні лейтмотиви головних персонажів [12, 144].

У 1976 році у Київському театрі опери та балету вистава «Лілея» знову з'явилася на сцені у постановці А. Шекери. Проте, балет не довго затримався у репертуарі. Лише у 2004 році цей чудовий твір повернувся на сцену у постановці

балетмейстера В. Ковтуна. Він дещо змінив оригінальне лібрето В. Чаговця і зробив центральною лірико-драматичну лінію кохання Лілеї та Степана.

Значних змін зазнала й музична партитура К. Данькевича. Балетмейстер прибрав деякі номери, але використав інші твори композитора: фрагменти з поеми «Тарас Шевченко», та двох його симфоній. В. Ковтун створив свій спектакль в естетиці романтичного класичного балету. За жанровими ознаками і за структурною побудовою його балет перетворився з хореодрами на традиційну героїко-романтичну виставу.

Багато балетознавців погоджуються, що балетмейстер В. Ковтун мав право на своє тлумачення лібрето і хореографічне вирішення балету. Сценарій В. Чаговця не був літературним першоджерелом. Із поеми Шевченка лібретист використав тільки метафоричний образ дівчини, яка померла молодою і перетворилася на квітку Лілею [9].

За два роки до київської постановки «Лілеї» відбулася постановка в Одеському оперному театрі. Вона була присвячена 11-й річниці Незалежності України. Її автором став головний балетмейстер Одеської опери В. Трощенко. Провідним героєм своєї балетної вистави балетмейстер зробив самого Т. Шевченка. Головні події біографії великого поета міцно переплелися з долями Лілеї і Степана.

В одній із рецензій на балет зазначалося, що «... балет «Лілея або вернісаж Т. Г. Шевченка» на музику К. Данькевича задумувався балетмейстером як Вернісаж життєво значимих для Поета подій. В основі лібрето лежить загальнолюдська тема протиріччя між особистістю митця і реальністю, що його оточує. Балет не претендує на історичний переказ подій, а навпаки, дозволяє глядачу приймати участь у подіях, запропонованих Т. Шевченком через створені образи Лілеї та Степана» [9].

У лібрето одеського балету багато нових персонажів та сюжетних ліній – і викуп Т. Шевченка із кріпацтва художником К. Брюлловим, і картини суворого солдатського життя, і смерть імператора. Поет постійно прагне допомогти Лілеї та Степану, проте гине, так і не досягнувши своєї мети. Зрозуміло, що таке лібрето

досить складно втілити мовою класичного танцю, оскільки надмірна деталізація сюжетного розвитку і насичення дії великою кількістю епізодів призводить до зниження емоційної виразності балетного твору.

Однак, саме звернення балетного колективу Одеської опери до твору української балетної класики, бажання В. Ковтуна переосмислити твір, осучаснити його прочитання, є дуже позитивним. До того ж, у цій виставі були задіяні видатні майстри балетної сцени Ю. Карлін (Шевченко). О. Павлова та О. Рожевич (Лілея), Н. Баришева (мати Шевченка), С. Доценко (Степан) та інші. Участь у балеті В. Ковтуна цих талановитих артистів і оригінальні режисерські та хореографічні знахідки викликали велике схвалення глядацької публіки [9].

У 2014 році з нагоди 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка балет «Лілея», який тривалий час не демонструвався на сцені, був відновлений колективом Національної опери України. У головних партіях виступили Н. Лазебнікова (Лілея), С. Сидорський (Степан), М. Мотков (Князь). Ці талановиті українські балетні артисти продемонстрували свій високий професіоналізм. Виставу тепло сприйняли глядачі, які затамувавши подих, співпереживали головним героям і стежили за розвитком сценічної дії. Балет пройшов на дуже високому рівні [4].

Тож, могутня безсмертна сила творів Тараса Шевченка, їх проникливість, образність завжди спонукала у всі часи різних балетних митців звертатися до них. Поетичне слово великого Кобзаря дуже наближене до мистецтва танцю. Українські композитори, балетмейстери завжди прагнули втілити на сцені самотність української культури, мистецтвом танцю чи музики зобразити традиції та фольклор народу, оспіваного у творах Т. Шевченка.

Висновки до першого розділу

1. Досліджено, що художньо-творча спадщина Тараса Григоровича Шевченка є надбанням світової культури, займаючи достойне місце поряд із літературною спадщиною Гомера, Байрона, Шекспіра, Бальзака, Гоголя, Бернса

та інших. Він проклав шлях для наступних поколінь українських передових письменників - Марка Вовчка, Панаса Мирного, Івана Франка, Лесі Українки та інших. Т. Шевченко відіграв історично важливу роль у розвитку української літературної мови, заклавши основи словника і граматичного ладу української мови.

Багатогранна творчість поета охоплює різні галузі культури та знань. Важливою складовою наукової спадщини Т. Шевченка є його історичні погляди, які втілені у літературній, епістолярній, малярській творчості митця. Поезія Т. Шевченка тісно переплетена з живописом. Митець проявив себе як художник-живописець, офортист, майстер рисунку, акварелі, сепії та гравюри, пробував себе в скульптурі та різьбі.

Сьогодні його роботи мають велике історичне і етнографічне значення. На сучасному етапі відомо про більш ніж 1000 портретів, пейзажів, історичних, міфологічних та жанрових композицій. Поет поєднав у собі поета, публіциста, прозаїка, живописця, скульптора, художника, майстра офорту, актора, співака, режисера, драматурга, мандрівника, винахідника, археолога, філософа, просвітянина, історика. У багатьох країнах йому встановлені пам'ятники, а його твори перекладені майже на всі мови світу.

2. Проаналізовано, що танцювальне мистецтво завжди займало важливе місце у житті та творчості Т. Шевченка. Народний танець поряд із народною піснею мав величезний вплив на формування особистості поета. У багатьох драматичних творах, поезії, прозі письменника міститься історична інформація про мистецтво танцю.

Поезія Т. Шевченка втілена у жанрі балади, який дуже наближений до природи хореографічного мистецтва. Літературні мотиви поем митця «Причинна», «Гайдамаки», «Сліпий», «Тополя» та інших асоціюються з пластичними мотивами. У повістях «Художник», «Музикант», «Княгиня» та інших описи танцювальних сцен містять цінну історичну інформацію про українські народні танці «Гопак», «Метелиця», «Горлиця». Т. Шевченко був

знайомий з театральним мистецтвом, зокрема з мистецтвом балету, глибоко відчуваючи природу танцю.

Ритмічна природа пісні у поета споріднена з характером танцювальної структури. Наближення митця до української народної пісенно-танцювальної традиції є однією з визначних ознак народності його творів. Поезія Шевченка є сплавом різних видів мистецтва – музики, пісні, танцю, живопису, що підтверджує невичерпність його геніального духу.

3. Визначено, що українська культура і мистецтво міцно пов'язані з літературним доробком Т. Г. Шевченка. Творчість геніального поета відіграла велику роль у збагаченні і становленні балетного мистецтва України. Його поетичні образи неодноразово у різні історичні періоди втілювалися на балетній сцені. Знаковими для української балетної спадщини є роботи за мотивами шевченківських творів видатних українських балетмейстерів Г. Березової, В. Вронського, Г. Ісупова, А. Шекери. За мотивами поеми Т. Шевченка «Сліпа» балетну постановку здійснив балетмейстер Р. Візиренко-Клявін. До поеми митця «Відьма» звернулися балетмейстери А. Шекера та М. Заславський.

Однією із самих відомих є героїко-романтична балетна вистава К. Данькевича «Лілея» за однойменною баладою Т. Шевченка у постановці Г. Березової. Ю. Станішевський знаходить у лібрето балету спільність не тільки з баладою «Лілея», а й з іншими творами письменника - поемами «Причинна», «Русалка», «Катерина», «Відьма», «Гайдамаки» та іншими. А головна героїня балету Лілея - збірний образ багатьох Шевченкових героїнь.

За версією балетмейстера В. Вронського на кіностудії ім. О. Довженка був знятий однойменний фільм-балет за участі трупі Київського академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка. Свою редакцію «Лілеї» також втілював балетмейстер В. Ковтун, а балетмейстер В. Троценко провідним героєм постановки «Лілеї» до 11-ї річниці Незалежності України зробив самого Т. Шевченка. У 2014 році з нагоди 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка балет «Лілея» був втілений колективом Національної опери України.

РОЗДІЛ II. Художні особливості хореографічної постановки «Думи, мої думи» у контексті створення кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені»

2.1. Ідейно-тематичний аналіз хореографічного твору

Тема: Відображення глибоких роздумів, чуттєвих переживань і філософських рефлексій поета Тараса Шевченка через мову танцю.

Ідея: Передача емоційної сили поезії Тараса Шевченка через хореографічні образи та символізм для глибшого розуміння його творчості та національної ідентичності.

Надзавдання: Вираження філософських та емоційних аспектів творчості Шевченка, відображення історичних та культурних контекстів його творів, створення синергетичного ефекту між музикою, рухом і візуальним оформленням для максимального емоційного впливу.

Наскрізна дія: Тематична єдність творів Тараса Шевченка через хореографічну проєкцію, відображаючи національну свідомість, боротьбу за свободу та людську гідність, страждання і надію.

Час дії: XXI століття, що показує актуальність шевченківських дум і в наш час.

Місце дії: Україна.

Форма: Хореографічна сьюїта.

Стиль: Народна хореографія.

Жанр (за драматургією): літературно-епічний.

Лібрето

На сцені панує тиша. Звучать ледь чутні акорди бандури, сповнені загадковості та містики. Завіса піднімається, відкриваючи глядачам перші образи хореографічної постановки «Думи, мої думи». У центрі сцени величчю і

невичерпною силою українського духу сяє постать Кобзаря. У його руках – бандура, інструмент, що чарує звучанням і переносить у давні часи.

Кобзар грає, а мелодія бандури наповнює зал, викликаючи в серцях глядачів трепет і спогади. На сцену виходить маленький хлопчик з альбомом та олівцем. Його чиста, наївна постать уособлює невинність і майбутнє. Він малює, занурюючись у світ своїх фантазій, які оживають у його уяві. З іншого боку сцени з'являється молода пара – юнак та дівчина. Їхні рухи плавні, ніжні, сповнені взаємного кохання і мрій про спільне майбутнє. Вони втілюють молодість і надію, що об'єднує серця і душі.

Біля лівих куліс дівчата з калиною заповнюють сцену, а біля правих, у постаті героїв, стоять юнаки-козаки. Їхні постаті сповнені енергією та запалом, що символізує нескорений дух і вірність Батьківщині. Одразу за ними дівчата з рушниками створюють живу картину народного обряду. Їхні рухи обережні і чіткі, кожен жест має своє значення, кожен крок нагадує про давні звичаї і традиції українського народу.

На сцені з'являється молода пара, їхній танець легкий і граційний, сповнений надії та мрій. Він підкреслює красу молодості і силу любові, що є однією з ключових тем Шевченкової поезії. Дівчата з калиною в руках утворюють коло, їхні вінки сяють яскравими барвами, символізуючи красу і плодючість української землі. Їхній танець – це гімн природі, що надихає і дарує життя.

До хороводу приєднуються дівчата з рушниками, їхні рухи плавні і врівноважені. Вони демонструють давні українські обряди, що передаються з покоління в покоління. Рушники, вишиті традиційними орнаментами, символізують зв'язок між минулим і теперішнім, спадкоємність традицій.

Юнаки-козаки з'являються на сцені з динамічним та енергійним танцем. Їхні сміливі і рішучі рухи символізують силу, мужність і волю до боротьби. Їхня присутність додає постановці відчуття патріотизму і відданості рідній землі. На сцені розгортається битва: юнаки-козаки танцюють динамічний, бойовий танець, демонструючи силу, мужність і готовність до боротьби за свободу.

Їхні рухи виразні, сповнені відваги та запалу. Виділяється серед козаків головний герой – молодий та рішучий лідер, який веде за собою загін. Він обмінюється поглядом з коханою, яка стає свідком битви. Дівчата з калиною та рушниками приєднуються до танцю, їхні рухи стають більш рішучими, підкреслюючи єдність і спільну боротьбу народу. У кульмінаційний момент юнак-козак і його кохана зустрічаються у центрі сцени. Їхній танець сповнений пристрасті і відчаю, адже вони прощаються перед неминучою битвою.

Зав'язка завершується загальним хороводом, де всі герої зливаються в єдиному танці, що символізує боротьбу, єдність і надію на перемогу. Битва та відчай. На сцені знову юнаки-козаки. Їхні рухи швидкі, різкі, вони демонструють бойове мистецтво з використанням шабель та списів. Битва набирає обертів, і глядачі відчувають напругу та небезпеку.

Відновлення та надія. Дівчата з калиною виходять на сцену, їхні рухи плавні і гармонійні. Вони створюють атмосферу спокою і надії, символізуючи відродження і продовження життя. Калинові гілки, які вони тримають, розквітають, ніби демонструючи силу природи і незламність духу.

На сцену виходять діти – це майбутнє покоління, вони танцюють разом з дівчатами, їхні рухи легкі і грайливі. Ця сцена символізує майбутнє, надію на те, що нове покоління зможе відновити і зберегти те, за що боролися їхні предки. Відродження козацького духу. Урочисто і піднесено на сцені знову з'являються козаки, їхні рухи стають більш впевненими і рішучими. Вони знову готові боротися і захищати свою землю.

Головний козак, відновивши сили, очолює своїх товаришів. Його кохана стоїть поруч, вони об'єднуються у спільному танці, що символізує єдність і силу кохання. Навколо них знову збираються всі учасники хореографічної постановки: дівчата з калиною, дівчата з рушниками, діти і козаки. Вони створюють велике коло, символізуючи єдність і незламність українського народу.

Спільний танець перемоги «Гопак» всіх учасників. Вони виконують хореографічну композицію, яка відображає перемогу, відновлення і надію.

Музика стає радісною і урочистою, глядачі відчують піднесення і гордість за свою культуру і спадщину.

Спільний танець завершується урочистим підняттям калинових гілок, рушників та портрета «Великого Кобзаря» під величну музику «Рече та стогне Дніпр широкий», що символізує перемогу і надію на щасливе майбутнє. Світло повільно згасає, залишаючи на сцені лише тіні героїв, які боролися і перемогли, залишаючи у серцях глядачів глибоке почуття гордості і натхнення.

Дійові особи та їх характеристика

«Кобзар». Образ Кобзаря займає центральне місце в творчості Тараса Шевченка, адже він уособлює не лише самого поета, а й всю народну мудрість та силу духу українського народу. У хореографічній постановці «Думи, мої думи» цей образ постає виразним та багатограним, відображаючи як особисту трагедію поета, так і його мрію про вільну Україну.

Створення цього образу потребує ретельного добору костюмів, музики, сценографії та хореографічних елементів, які в комплексі передадуть глядачам всю багатогранність та емоційну глибину постаті Тараса Шевченка. У постановці використовуються плавні та виразні рухи рук, що передають глибину думок поета, а також динамічні та емоційні переміщення тіла, які відображають його прагнення до свободи, підкреслюючи внутрішню силу, мудрість та біль Кобзаря.

Відповідно підібрана музика підкреслює драматизм та емоційність образу, гармонійно поєднуючись з віршами Шевченка. Втілення образу Кобзаря в танці – це складне, але вкрай важливе завдання. Завдяки цьому хореографи можуть не лише розповісти про життя та творчість Тараса Шевченка, але й викликати у глядачів глибокі емоції та почуття.

«Маленький хлопчик, що малює». У хореографічній постановці «Думи, мої думи» образ «Маленького хлопчика, що малює» відіграє ключову роль. Він

символізує дитинство Тараса Шевченка, його перші кроки у мистецтві та щире прагнення до творчості. Цей образ стає своєрідним порталом, що веде глядача до витоків становлення великого поета і художника, згодом проголошеного національним символом України.

Завдяки вдалому поєднанню костюмів, хореографії, музики та сценографії, образ «Маленького хлопчика» постає перед глядачами яскравим і зворушливим. Він несе в собі заряд щирості, допитливості та безмежного бажання творити. Його очі сяють ентузіазмом і натхненням, а легкі, граційні рухи відображають дитячу безтурботність та мрійливість. Хлопчик часто зупиняється, ніби оглядаючи уявні пейзажі, які він збирається втілити на полотні, і знову кидається у вир танцю, ведений творчим поривом.

Ніжна, мелодійна музика, з плавними переходами, підкреслює безтурботність дитинства і мрійливість юного героя, підкреслюючи його щире натхнення та нестримне прагнення до творчості. Цей образ не лише розкриває початок шляху Шевченка як митця, але й єднає публіку з його внутрішнім світом, його емоціями та мріями. Завдяки майстерному виконанню та глибокому задуму, «Маленький хлопчик, що малює» стає одним з найсильніших та найзворушливіших образів хореографічної постановки «Думи, мої думи».

«Молода дівчина та юнак». У хореографічній постановці «Думи, мої думи», створеній за мотивами творів Тараса Шевченка, образи молодої дівчини та юнака посідають особливе місце. Вони символізують щирість, ніжність та зародження першого кохання на тлі трагічної долі українського народу. Ці образи надають постановці емоційної глибини та художньої виразності, розкриваючи багатогранність людських почуттів і мрій.

Втілення чистого кохання та юнацьких мрій, що народжуються в жорстких умовах, робить образи юнака та дівчини емоційно насиченими. Вони розкривають перед глядачами багатство людських почуттів і сподівань, надаючи сценічній дії глибини та щирості. Ретельно підібрані костюми, хореографія,

музика та сценографія створюють незабутні образи, що зворушують глядачів і викликають у них сильні емоції.

Молода дівчина постає перед нами ніжною, романтичною та трохи сором'язливою. Її відкритий і щирий погляд виражає мрії про кохання та щасливе майбутнє. Плавні, граційні рухи підкреслюють її жіночність та юність. Танець дівчини легкий, витончений і сповнений внутрішньої гармонії.

Емоційний стан юнака відображає енергію, сміливість і рішучість. Його виразний погляд сповнений віри у власні сили та щирість почуттів. Динамічні та чіткі рухи підкреслюють його силу й мужність. Танець юнака енергійний, але в той же час ніжний, коли він взаємодіє з дівчиною.

«Образ Катерини з дитиною на руках». В хореографічній постановці «Думи, мої думи» образ Катерини втілює трагедію та глибоку емоційну драму жінки, чиє життя сповнене тяжких випробувань. Її історія додає постановці потужного емоційного забарвлення, розкриваючи теми материнської любові, страждань та незламності духу. Цей образ наповнює хореографічну постановку емоційною глибиною та художньою виразністю, розкриваючи перед глядачами складність людських почуттів і жорстокість життєвих обставин.

Емоційний стан Катерини сповнений глибокого суму, відчаю та безнадії. Проте, танцювальними рухами вона передає безмежну любов і турботу про свою дитину. Її погляд, сповнений болу та надії, відображає материнську силу і віру в краще майбутнє. Рухи Катерини повільні, плавні, ніби обтяжені тягарем життя. Вона часто нахиляється до дитини, обіймає її, підкреслюючи цим материнську любов і безмежну турботу.

Завдяки майстерному підбору костюмів, хореографії, музики та сценографії, образ Катерини стає незабутньою частиною постановки, викликаючи у глядачів співпереживання та щирі емоції.

«Дівчата з калиною». У хореографічній постановці «Думи, мої думи» образи «Дівчат з калиною» відіграють важливу роль, будучи багатограними та

символічними. Вони втілюють молодість, красу, чистоту та щирі надії українських дівчат, а калина, як традиційний символ дівочої честі, кохання і вірності, додає їм глибини та емоційної насиченості. Ці образи роблять постановку яскравою та глибокою, підкреслюючи національні мотиви й традиції, водночас передаючи життєрадісність і мрійливість юних українок.

Емоційний стан «Дівчат з калиною» випромінює радість, оптимізм, мрійливість та невинність. Вони сповнені надії та очікувань на щасливе майбутнє. Їхні рухи легкі, граційні, що відображають їхню життєрадісність і енергію. Хореографічні па плавні, з гармонійними переходами, символізуючи єднання з природою та щирість почуттів.

Образи «Дівчат з калиною» втілюють молодість, красу та автентичні традиції українського народу. Вони роблять постановку яскравою, емоційною та глибокою, підкреслюючи національну ідентичність і глибину української спадщини. Завдяки ретельно підібраним костюмам, хореографії, музиці та сценографії, ці образи стають центральною частиною постановки, викликаючи у глядачів позитивні емоції та щире захоплення українською культурою.

«Дівчата з рушниками». В хореографічній постановці «Думи, мої думи», створеній за мотивами творів Тараса Шевченка, образи «Дівчат з рушниками» відіграють особливу роль, будучи не лише естетично вишуканими, але й глибоко символічними. Рушники в українській культурі мають глибинне значення, уособлюючи чистоту, злагоду, добробут та духовний зв'язок з рідною землею. Втілюючи ці символи у танці, «Дівчата з рушниками» надають постановці глибокої національної ідентичності та художньої виразності.

Хореографічна композиція розкриває емоційний стан дівчат, які випромінюють радість, урочистість та щире гордість за свою культурну спадщину. Їхні обличчя сяють щирими посмішками, а погляди сповнені впевненості та тепла. Ці образи стають втіленням української жіночності, душевної краси та гармонії.

Плавні та синхронні рухи дівчат символізують єднання, злагоду та спільність долі. Танцювальні кроки чіткі та впевнені, підкреслюючи повагу до багатовікових традицій та духовну силу українського народу.

Образ «Дівчат з рушниками» стає не лише окрасою постановки, але й її емоційним центром. Він додає «Думам» святковості, емоційної насиченості та глибокої культурної значущості. Завдяки ретельно підібраним костюмам, хореографії, музиці та сценографії, ці образи перетворюються на незабутні символи, які викликають у глядачів почуття гордості за рідну землю та щирого захоплення красою народних традицій.

«Юнаки-козаки». Образи «Юнаків-козаків» у хореографічній постановці «Думи, мої думи» відіграють ключову роль, символізуючи силу, відвагу та незламну національну гордість українського народу. Козаки в історії України тісно пов'язані з поняттями свободи, військової доблесті та патріотизму. Їхні образи додають постановці динамізму, героїзму та емоційної глибини, розкриваючи дух козацтва, що пронизує українську культуру та традиції.

Юнаки-козаки випромінюють впевненість, рішучість та готовність до боротьби за свою землю та свободу. Їхні обличчя виразні, сповнені бойового духу та відданості своїй справі. Рухи енергійні, чіткі та динамічні, підкреслюючи силу, витривалість та бойові навички козаків. Танцювальні кроки віртуозні та майстерні, демонструючи майстерність володіння зброєю та бойові мистецтва.

Образи «Юнаків-козаків» у хореографічній постановці стають втіленням героїзму, незламності та патріотичного духу українського народу. Вони додають постановці динамізму, драматизму та емоційної насиченості, розкриваючи трагічні сторінки української історії та велич козацької слави. Завдяки ретельно підібраним костюмам, хореографії, музиці та сценографії, ці образи перетворюються на центральну частину постановки, викликаючи у глядачів почуття захоплення мужністю та героїзмом козаків, а також щирої гордості за свою історію та культуру.

«Діти – майбутнє України». Образи «Діти - майбутнє України» у хореографічній постановці «Думи, мої думи» відіграють важливу роль, будучи не лише емоційно насиченими, але й глибоко символічними. Вони уособлюють щирі надії та сподівання українського народу на краще майбутнє. Ці образи стають втіленням невинності, чистоти та безмежного потенціалу нації, підкреслюючи важливість збереження культурних традицій та виховання нового покоління.

Діти, що беруть участь у постановці, випромінюють щиру радість, безтурботність та невичерпну енергію. Їхні обличчя світяться щирими посмішками, відображаючи невинність і щиру віру в краще майбутнє. Легкі, граційні та динамічні рухи дітей символізують природну безпосередність та життєрадісність, що дарує глядачам заряд позитиву та оптимізму.

Образи «Діти - майбутнє України» в хореографічній постановці стають символом надії та віри українського народу у світле майбутнє. Вони додають постановці емоційної теплоти, мрійливості та оптимізму, підкреслюючи важливість збереження культурних традицій і виховання нового покоління. Завдяки ретельно підібраним костюмам, хореографії, музиці та сценографії, ці образи викликають у глядачів почуття радості, натхнення та щирої віри у те, що Україна має щасливе майбутнє.

2.2. Композиційно-архітектонічна будова хореографічної постановки

Хореографічна драматургія постановки

Пролог: Сцена оповита тишею. Ледве чутні акорди бандури створюють атмосферу загадковості. Завіса піднімається, відкриваючи перші образи хореографічної постановки «Думи, мої думи». У центрі сцени постать Кобзаря, символ сили українського духу. Він грає на бандурі мелодію, що наповнює зал і викликає у глядачів глибокі емоції. На сцену виходить хлопчик з альбомом та олівцем, символізуючи невинність і майбутнє. Його фантазії оживають у малюнках.

З іншого боку сцени з'являється молода пара – юнак і дівчина. Їхні плавні рухи уособлюють молодість і надію. Біля лівих куліс з'являються дівчата з калиною, а біля правих – юнаки-козаки, що символізують нескорений дух і вірність Батьківщині. Одразу за ними дівчата з рушниками створюють картину народного обряду, нагадуючи про давні українські звичаї.

Експозиція: На сцені з'являється молода пара, їхній танець легкий і граційний, сповнений надії та мрій. Він підкреслює красу молодості і силу любові, що є однією з ключових тем Шевченкової поезії. Дівчата з калиною в руках утворюють коло, їхні вінки сяють яскравими барвами, символізуючи красу і плодючість української землі. Їхній танець – це гімн природі, що надихає і дарує життя.

До хороводу приєднуються дівчата з рушниками, їхні рухи плавні і врівноважені. Вони демонструють давні українські обряди, що передаються з покоління в покоління. Рушники, вишиті традиційними орнаментами, символізують зв'язок між минулим і теперішнім, спадкоємність традицій. Юнаки-козаки з'являються на сцені з динамічним та енергійним танцем. Їхні сміливі і рішучі рухи символізують силу, мужність і волю до боротьби. Їхня присутність додає постановці відчуття патріотизму і відданості рідній землі.

Зав'язка: На сцені розгортається битва: юнаки-козаки танцюють динамічний, бойовий танець, демонструючи силу, мужність і готовність до боротьби за свободу. Їхні рухи виразні, сповнені відваги та запалу. Виділяється серед козаків головний герой – молодий та рішучий лідер, який веде за собою загін. Він обмінюється поглядом з коханою, яка стає свідком битви.

Дівчата з калиною та рушниками приєднуються до танцю, їхні рухи стають більш рішучими, підкреслюючи єдність і спільну боротьбу народу. У кульмінаційний момент юнак-козак і його кохана зустрічаються у центрі сцени. Їхній танець сповнений пристрасті і відчаю, адже вони прощаються перед неминучою битвою. Зав'язка завершується загальним хороводом, де всі герої зливаються в єдиному танці, що символізує боротьбу, єдність і надію на перемогу.

Розвиток дії:

I ступінь. Битва та відчай. На сцені знову юнаки-козаки. Їхні рухи швидкі, різкі, вони демонструють бойове мистецтво з використанням шабель та списів. Битва набирає обертів, і глядачі відчують напругу та небезпеку.

II ступінь. Відновлення та надія. Дівчата з калиною виходять на сцену, їхні рухи плавні і гармонійні. Вони створюють атмосферу спокою і надії, символізуючи відродження і продовження життя. Калинові гілки, які вони тримають, розквітають, ніби демонструючи силу природи і незламність духу.

III ступінь. На сцену виходять діти, вони танцюють разом з дівчатами, їхні рухи легкі і грайливі. Ця сцена символізує майбутнє, надію на те, що нове покоління зможе відновити і зберегти те, за що боролися їхні предки.

Кульмінація: Відродження козацького духу. Урочистою і піднесеною на сцені знову з'являються Козаки, їхні рухи стають більш впевненими і рішучими. Вони знову готові боротися і захищати свою землю.

Головний козак, відновивши сили, очолює своїх товаришів. Його кохана стоїть поруч, вони об'єднуються у спільному танці, що символізує єдність і силу кохання. Навколо них знову збираються всі учасники хореографічної постановки: дівчата з калиною, дівчата з рушниками, діти і козаки. Вони створюють велике коло, символізуючи єдність і незламність українського народу.

Розв'язка: «Гопак» - спільний танець всіх учасників. Вони виконують хореографічну композицію, яка відображає перемогу, відновлення і надію. Музика стає радісною і урочистою, глядачі відчують піднесення і гордість за свою культуру і спадщину.

Фінал: Під величну музику «Реве та стогне Дніпр широкий», спільний танець завершується урочистим підняттям калинових гілок, рушників та портрета «Великого Кобзаря», що символізує перемогу і надію на щасливе майбутнє. Світло повільно згасає, залишаючи на сцені лише тіні героїв, які боролися і перемагали, залишаючи у серцях глядачів глибоке почуття гордості і натхнення.

Музична драматургія

Основні частини	Назва	Такти	Хронометраж
<i>Пролог</i>	Чарівні звуки бандури	32	00:00:40
<i>Експозиція</i>	Танець молодої пари та поява козаків	32	00:01:00 с.
<i>Зав'язка</i>	Танець юнаків-козаків	32	00:00:45 с.
<i>Розвиток дії</i>	<i>I ступінь:</i> Битва та відчай	16	00:00:20 с.
	<i>II ступінь:</i> Відновлення та надія	32	00:00:40 с.
	<i>III ступінь:</i> Вихід дівчат з дітьми	64	00:01:21 с.
<i>Кульмінація</i>	Відродження козацького духу	40	00:00:50 с.
<i>Розв'язка</i>	Спільний танець перемоги - «Гопак»	96	01:24:40 с.
<i>Фінал</i>	Урочисте підняття калинових гілок, рушників та портрета «Великого Кобзаря»	12	00:00:34 с.
Усього		362 такти	06 хв. 40 сек.

Упорядкованість танцювальних епізодів

«Танець молодої дівчини та юнака».

На сцені розгортається хореографічна поема, що оспівує чистоту перших почуттів, красу українського кохання та єдність з природою й культурною спадщиною. Юнак і дівчина, немов дві половинки одного цілого, з'являються з

різних боків сцени. Їхні плавні, мрійливі рухи, ніби окрилені вітром, ведуть їх одне до одного. Зустрівшись поглядами, вони зупиняються на мить, вдивляючись у глибини душ.

Українські народні танцювальні кроки, що виплелися у візерунок, символізують спільний шлях життя. Юнак, підкреслюючи свою силу й мужність, виконує акробатичні елементи, а дівчина відповідає йому витонченою грацією. Він піднімає її на руки, створюючи хореографічні образи єднання та взаєморозуміння. Переплетені руки, що вільно й легко рухаються, стають символом їхнього кохання.

Динамічний і захоплюючий фінал наповнений складними синхронними рухами та підтримками. Юнак і дівчина кружляють, змінюються місцями, а їхні рухи стають все більш злитими, відображаючи злиття сердець і душ. На завершення танцю вони зупиняються, обійнявшись, обличчям один до одного. М'які, плавні рухи передають спокій і гармонію, що панують у їхніх стосунках.

Цей танець – це не просто рухи, це глибока поезія кохання, втілена в традиціях та культурі українського народу. Він є важливою частиною хореографічної постановки «Думи, мої думи», передаючи через мову танцю всю красу й глибину українських почуттів.

«Танець юнаків-козаків» - це танець козацької звитяги.

На сцені розгортається хореографічне полотно, що оспівує мужність, відвагу та силу українських козаків. «Танець юнаків-козаків» у постановці «Думи мої думи» - це динамічний і енергійний вир емоцій, що підкреслює патріотизм, бойовий дух та вірність рідній землі.

Звучить урочиста музика, що наповнює атмосферу величчю і героїзмом. На сцену з різних боків виходять юнаки, маршуючи у чіткому військовому порядку. Їхні рухи чіткі, синхронні, відображають військову дисципліну та готовність до бою. Зупинившись у центрі сцени, вони утворюють дві шеренги.

Після кількох секунд нерухомості танець вибухає ритмічними притупами і клацанням чобіт, які швидко переходять у більш складні рухи. Енергія наростає, юнаки використовують шаблі, виконуючи синхронні оберти та удари.

Гопак – головний елемент танцю – вражає високоенергійними рухами: підскоками, присіданнями, обертами та притупами. Юнаки, утворивши коло, виконують гопак з неймовірною швидкістю, що підкреслює їхню фізичну підготовку та силу. Коло розпадається на менші групи, які виконують синхронні рухи та переходять до сольних номерів.

Присідання чергуються з високими підскоками і обертами. Акробатичні елементи - сальто, оберти у повітрі та складні підтримки – демонструють фізичну витривалість та майстерність танцюристів.

Елементи бойового мистецтва підкреслюють бойову готовність та командну роботу. Юнаки, володіючи шаблями, виконують оберти, удари та парні бої. Після кожної бойової сцени вони об'єднуються у колективні фігури, що символізують єдність та силу.

Темп музики поступово знижується. Юнаки зупиняються у центрі сцени, утворюючи півколо. Вони роблять останні оберти з шаблями, тримаючи їх на рівні грудей, і завершують танець урочистим уклоном. Їхні обличчя виражають гордість та рішучість. Маршуючи зі сцени, вони залишають відчуття сили, єдності та патріотизму. «Танець юнаків-козаків» - це не просто рухи, це глибока повага до козацької спадщини, втілена в хореографії та музиці.

«Танець калинового цвіту». На сцені розквітає хореографічна квітка, що оспівує красу, ніжність та душевну теплоту українських жінок. Це ліричний і витончений вир емоцій, який через рухи передає гармонію з природою, зв'язок поколінь і глибину народних традицій. Калина, символ чистоти, кохання та рідної землі, стає центральним елементом танцю.

Під ніжну мелодію, що нагадує звуки природи, дівчата виходять на сцену, плавно рухаючись і утворюючи гармонійні фігури. Вони тримають гілочки калини біля серця, символізуючи любов та відданість рідній землі. Перші рухи

танцю – ніжні, мов пелюстки калини, що розкриваються під легким вітром. Дівчата піднімають гілочки над головою, обертаючись навколо себе, створюючи враження плинного танцю.

Рухи рук нагадують хвилі, додаючи танцю плавності та гармонії. М'якими кроками вони пересуваються сценою, змінюючи позиції і утворюючи нові візерунки. Велика калина розквітає на сцені. Дівчата, утворивши коло, тримають гілочки калини у витягнутих руках. Починаються синхронні оберти, що підкреслюють гармонію та єдність.

Зупинившись, вони піднімають гілочки вгору і плавно опускають їх, створюючи візуальні хвилі. Танець наповнюється динамічністю та різноманітністю. Дівчата утворюють парні та групові композиції, переплітаючи руки з гілочками калини, що символізує взаємопідтримку і дружбу. Темп музики пришвидшується, і рухи стають більш енергійними.

У центрі сцени розквітає пишна калина. Піднявши гілочки високо над головою, дівчата утворюють велику фігуру, що символізує єдність та красу української культури. Танець дівчат завершується м'якими, плавними рухами. Опустивши гілочки перед собою, дівчата вклоняються глядачам. Повільно відходячи зі сцени, вони залишають відчуття легкості та гармонії. Їхні рухи – це втілення спокою, глибини народних традицій, любові до рідної землі, єднання з природою та зв'язку з поколіннями.

«Танець дівчат з рушниками». На сцені розгортається хореографічне полотно, що оспівує народні традиції, чистоту, працьовитість і красу українських жінок – це не просто рухи, це втілення цінностей та глибинних традицій українського народу. Дівчата, виходячи на сцену плавними, врівноваженими рухами, утворюють коло. У їхніх руках – рушники, не просто атрибут, а символ відкритості, гостинності та щирої душі.

Ніжні, плавні рухи рук, що піднімають та опускають рушники в ритмі мелодії, нагадують традиційні обрядові дії, пов'язані з цим важливим елементом української культури. Велике коло, де рушники стають не просто полотном, а

об'єднуючим елементом, підкреслює єдність та злагодженість колективу. Синхронні оберти, плавні рухи – це гімн гармонії та спільного духу.

Танець переходить у парні та групові композиції. Переплітаючи рушники між собою, дівчата утворюють візерунки, що символізують взаємопідтримку, єдність та красу взаємодії. Складні хореографічні елементи, оберти у парах, підйоми та підтримки підкреслюють не лише майстерність танцюристів, але й красу та гармонію єднання.

Темп музики пришвидшується, і рухи дівчат стають більш динамічними. Складні оберти, синхронні підскоки, рушники, що піднімаються високо над головою, - все це створює враження динамічної квітки або яскравого сонця. Ця композиція – символ єднання, краси, життєвої сили та невичерпної енергії українського народу.

«Танець дівчат з рушниками» - це не просто хореографічний епізод, це глибока повага до народних традицій, оспівування чистоти, працьовитості та краси української жінки, втілена в рухах та музиці.

«Танець дівчат з маленькими дітьми». Даний хореографічний епізод розкриває зворушливий хореографічний епілог, що оспівує материнство, сімейні цінності та безперервність поколінь, що панують в українській родині. Виходячи на сцену, дівчата беруть дітей за руки, утворюючи коло. Їхні рухи – це втілення материнської ніжності та турботи. Діти, повторюючи за ними, роблять перші кроки у світі танцю, символізуючи передачу знань і традицій від старшого покоління до молодшого.

Ніжні, плавні рухи традиційних народних танців, полонять глядачів. Дівчата, тримаючи дітей за руки, обертаються навколо себе, створюючи враження єднання та гармонії. Діти з радістю повторюють ці рухи, сміючись і плескаючи в долоні.

Велике коло, де дівчата та діти тримаються за руки, перетворюється на вир емоцій. Синхронні оберти, веселі пересування у різні сторони – все це підкреслює щасливу атмосферу та щиру радість спільного танцю.

Танцювальний епізод переходить у групові композиції, де дівчата з дітьми утворюють різні фігури. Це не просто хореографія, це візуальний образ родинного кола, спільної праці, святкових обрядів. Прості, але виразні хореографічні елементи – оберти у групах, плавні переходи та зміни формацій підкреслюють єднання, гармонію та взаємопідтримку у родині.

У центрі сцени з'являється зворушлива фігура – родинне дерево. Дівчата та діти, стоячи у його центрі, символізують єдність поколінь, силу родинних зв'язків та нескінченну любов, що їх об'єднує.

Танець завершується м'якими, плавними рухами, повертаючись до вихідного кола. Дівчата обіймають дітей, вклоняються глядачам. Їхні обличчя сяють щирою радістю та любов'ю. Цей танець – не просто видовище, це гімн українським родинним цінностям, шана до материнства та оспівування безперервності поколінь.

Фінальний танець «Гопак» - це не просто динамічний вир рухів, це втілення сили, мужності та непохитного духу українського народу. Урочиста музика, що поступово набирає динамічності, наповнює атмосферу величчю та героїзмом. Танцюристи, виходячи на сцену з різних сторін сцени, утворюють чіткі геометричні фігури та колони. Їхні рухи – це втілення впевненості, чіткості та енергії, що з перших секунд налаштовує на бойовий та радісний настрій.

Юнаки, виконавці гопака, починають з його характерних елементів: високих стрибків, динамічних обертів, випадів та присідань. Утворюючи коло, вони виконують синхронні оберти, підкреслюючи ритмічність та запальний характер танцю. Ці перші рухи - демонстрація сили та майстерності танцюристів, задаючи темп всьому номеру.

Після вступної частини танець переходить до сольних виступів, де кожен танцюрист має можливість продемонструвати свої вміння. Чоловіки вражають складними акробатичними елементами: високими стрибками, шпагатами в повітрі, швидкими обертами та присіданнями. Дівчата, додаючи витонченості та елегантності, підтримують динаміку та енергію танцю.

Від сольних номерів танцюристи знову зливаються в групи, виконуючи синхронні рухи та створюючи різноманітні формації. Ланцюги, кола, зірки та інші постійно мінливі фігури - все це підкреслює єдність та згуртованість колективу, демонструючи спільну силу та енергію.

Одним із яскравих моментів гопака є діалоги між танцюристами, де вони ніби змагаються у майстерності. Парами або невеликими групами вони виходять у центр сцени, демонструючи найскладніші елементи, підбадьорюючи один одного вигуками та оплесками. Цей ігровий момент, характерний для гопака, додає танцю веселої суперечки та запалу.

Темп музики сягає апогею, і танцюристи виконують найскладніші та найдинамічніші елементи. Зливаючись в одну велику композицію, вони створюють видовище, де всі рухи синхронні та стрімкі. Танцюристи, утворюючи величезне коло, що постійно обертається, символізують єдність та непереможний дух українського народу. Кожен учасник викладається на максимум, демонструючи свою енергію та майстерність.

Поступово темп музики сповільнюється, і танцюристи виконують заключні рухи: високі стрибки, підйоми на руках, плавні оберти та фінальне зупинення в ефектних позах. Урочистий поклін, тримаючись за руки, утворюючи живий ланцюг, що символізує єдність та силу, завершує гопак. Глядачі відчують заряд енергії та захоплення, яке залишає після себе цей фінальний танець.

«Гопак» - це не просто фінал, це яскравий апогей хореографічної постановки «Думи, мої думи». Через рухи та символіку він передає бойовий дух, національну гордість та енергію українського народу. Підкреслюючи важливість єдності, сили та краси української культури, він залишає в серцях глядачів відчуття радості та піднесення.

2.3. Характеристика музичної основи та сценографія хореографічної композиції

Хореографічна постановка «Думи, мої думи» в рамках кваліфікаційної роботи «Шевченкіада на хореографічній сцені» насичена музикою українських композиторів. Музичний супровід повною мірою підкреслює глибоку повагу до поетичної спадщини Шевченка, інтегруючи в постановку музичні, культурні, історичні та емоційні аспекти його творчості. Це дозволило створити цілісну й виразну композицію, яка не лише відтворює, але й переосмислює твори великого поета, передаючи їх зміст і настрій через мову танцю та музики.

Музичні елементи, доповнені лексичною мовою танцю, викликають у глядача позитивні емоції та занурюють його у світ поезії Тараса Шевченка. Мелодійні лінії є виразними, з чітко окресленими фразами, що відображають глибину почуттів та роздумів, властивих поету. Гармонічна структура варіюється від простих до складних, залежно від емоційного стану, який передають виконавці. Використання мінорних гармоній, як правило, підкреслює трагізм та меланхолію.

Ритмічна побудова стримана та плавна, одночасно драматична, що підкреслює динаміку хореографічної постановки. Національні особливості українських народних мелодій і ритмів, таких як «Калинонька», «За світ встали козаченьки», «Гопак», допомогли балетмейстеру в створенні автентичної атмосфери. Використання традиційних українських інструментів, таких як бандура, кобза, цимбали, створили автентичний звук і додали історичної глибини.

У *пролозі*, звучання бандури, прадавнього українського інструменту, розкриває завісу хореографічної постановки «Думи мої думи». Цей зворушливий звук, немов портал у минуле, одразу ж занурює глядача в емоційний світ творчості Тараса Шевченка. Бандура, з її багатим тембральним спектром, стає центральним елементом музичної композиції. Плавні, тягучі ноти, що

перетікають одна в одну, створюють ефект розтяжності, підкреслюючи ліричну глибину постановки.

Мелодія бандури, доповнена м'якими акомпанементами струнних інструментів, наповнює простір ліричною атмосферою. Ця музика, сповнена емоційності та щирості, відображає душевні переживання, що пронизують вірші Шевченка. Меланхолічні мотиви, сповідальні інтонації та прихований біль, що ллється з рядків поета, знаходять своє відображення у музичній композиції. Слухачі відчувають ту емоційну бурю, яка вирує в душі Кобзаря.

Розтяжні ноти та повільні темпи надають музиці епічності та величі. Цей елемент допомагає глядачам повністю зануритися в атмосферу постановки, відчути велич українського народу та глибину шевченківської думки. Музика до прологу «Думи мої думи» - це витончений синтез традиційних українських інструментів, ліричних мелодій та розтяжних нот. Цей зворушливий музичний пейзаж глибоко вражає емоції глядачів, передаючи їм дух творчості Тараса Шевченка.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: Повільний.

Характер музики: Мелодійно-ліричний

У другому епізоді хореографічної постановки «Думи мої думи» звучить музична фантазія «Калинонька» Миколи Стецюна у виконанні Національного оркестру народних інструментів України під керівництвом Віктора Гуцала. Цей твір стає не просто музичним супроводом, а органічною частиною хореографічного задуму, підсилюючи емоційний вплив та розкриваючи глибину творчості Тараса Шевченка.

«Калинонька» - це втілення багатства та різноманіття української музичної спадщини. Тематика й мелодика твору ґрунтуються на народних мотивах, передаючи щирість, глибину емоцій та автентичність. Ніжна й прониклива мелодія, підкреслена майстерною грою оркестру, наповнює душу слухачів

ліричним настроєм, спонукаючи до рефлексій над життям, долею та красою природи.

Під керівництвом В. Гуцала оркестр майстерно втілює задум композитора, використовуючи багатий арсенал традиційних українських інструментів: бандуру, цимбали, сопілку, кобзу та інші. Кожен інструмент вносить свою неповторну ноту, створюючи унікальне звукове середовище, що підкреслює національний колорит твору. Оркестровка вражає гармонійністю, збалансованістю та досконалістю, передаючи всю глибину та багатство української музичної традиції.

«Калинонька» насичена динамічними контрастами. Музика плавно переходить від спокійних, медитативних пасажів до жвавих, енергійних ритмічних структур. Ці зміни створюють емоційну напругу, захоплюючи слухача та надаючи хореографічній постановці багатогранності. Ритмічна різноманітність дозволяє композитору та виконавцям передати всю палітру народного життя: від святкової радості до глибокої задумливості.

Музика М. Стецюна, виконана Національним оркестром народних інструментів України, насичена емоційною глибиною й виразністю. Ліричні теми викликають почуття ніжності та ностальгії, а драматичні акценти підсилюють відчуття трагічності й боротьби. Це створює ефект занурення в українську народну душу, з її радощами й смутком, надіями й розчаруваннями.

Мелодія й ритм «Калиноньки» стають основою для хореографічного рішення, визначаючи темп і характер рухів виконавців. Музика й хореографія гармонійно взаємодіють, підсилюючи одна одну, й створюють емоційно насичене дійство. Музичний твір задає ритмічний і мелодійний каркас, на який накладається хореографія. Це дозволяє створити цілісну композицію, де кожен рух танцюристів підкреслює музичну фразу, а музика, у свою чергу, відображає динаміку танцю.

Глибока емоційна виразність музики дозволяє глядачам краще відчути й зрозуміти зміст хореографії, пережити разом з танцюристами кожен емоційний момент. Музика підсилює емоційний вплив постановки, роблячи її більш

проникливою й зворушливою. Використання народних інструментів і тем в музиці додає постановці національного колориту, підкреслює її українську ідентичність. Це важливо для створення атмосфери, що відповідає духу творчості Тараса Шевченка.

Таким чином, музична фантазія «Калинонька» у виконанні Національного оркестру народних інструментів України під керівництвом Віктора Гуцала відіграє ключову роль у хореографічній постановці «Думи мої думи». Вона не просто супроводжує та підкреслює хореографію, а стає її органічною частиною, значно підсилюючи емоційний вплив на глядачів, роблячи постановку більш проникливою й зворушливою, й допомагаючи краще зрозуміти та відчувати глибокий зміст творчості Тараса Шевченка.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: Повільний.

Характер музики: Мелодійно-ліричний

У *третьому епізоді* хореографічної постановки балетмейстер використовує знайомий всім українцям марш «Засвіт встали козаченьки». Ця знакова композиція не просто супроводжує та підкреслює хореографію, а стає її органічною частиною, значно підсилюючи емоційний вплив на глядачів, роблячи постановку більш проникливою й зворушливою.

«Засвіт встали козаченьки» - це не просто марш, а справжній гімн козацької епохи, що відображає дух і енергію того славетного часу. Його використання у хореографічній постановці стає джерелом натхнення для танцюристів, допомагаючи їм втілити на сцені образи козаків, їхню мужність, рішучість та прагнення до свободи.

Марш має потужну патріотичну тематику, що підкреслюється енергійною й бадьорою мелодією, яка наче заряджає глядачів патріотичним духом. Мелодика, побудована на народних мотивах, надає музиці автентичного українського звучання. Це героїчна пісня, яка увічніює подвиги козаків, їх готовність до боротьби за свободу і незалежність.

Оркестровка маршу включає використання як традиційних, так і сучасних інструментів, що дозволяє досягти багатогранного й насиченого звучання. Труби, барабани, кларнети та інші інструменти додають музиці урочистості й величі, підкреслюючи чіткість і організованість композиції. Маршовий ритм створює атмосферу бойової готовності й рішучості, налаштовуючи глядачів на сприйняття героїчних образів.

Музика маршу відзначається стабільною динамікою й чітким ритмічним малюнком, що робить її легкою для сприйняття й сприяє підвищенню емоційного напруження. Ритмічність ідеально підходить для хореографічних постановок, де важлива синхронізація й координація рухів танцюристів.

Емоційна виразність маршу передає широкий спектр емоцій: від гордості й патріотизму до рішучості й бойового запалу. Вона заряджає енергією, викликає почуття національної гідності й впевненості. Героїчний характер композиції підсилює емоційний вплив на слухачів, створюючи атмосферу єдності й сили.

Чіткий ритм маршу дозволяє танцюристам створювати виразні, організовані рухи, які підкреслюють патріотичну тематику постановки. Кожен крок і жест синхронізуються з музичними фразами, що створює враження єдності й гармонії між музикою й танцем. Використання маршу «Засвіт встали козаченьки» додає постановці глибокого національного забарвлення, що створює автентичну атмосферу, яка відповідає історичному й культурному контексту творчості Тараса Шевченка.

Музичний розмір: 4/4.

Темп: Маршовий.

Характер музики: Урочисто-патріотичний

У *четвертому епізоді* хореографічної постановки балетмейстер використовує музичний матеріал – танець «Гопак», один з найяскравіших символів української культури. Цей танець відображає народний дух, енергію та національний характер. Тематика й запальна мелодика «Гопака» зачаровують

своєю енергією, спираючись на народні мотиви. Мелодії «Гопака» відомі своєю динамічністю та ритмічною чіткістю, створюючи відчуття руху та життєвої сили.

Основна мелодія танцю часто повторюється, варіюючись у динаміці і темпі, додаючи танцю різноманітності та колориту. Стрімкий і варіативний ритм «Гопака», що постійно змінюється, підсилює відчуття руху й енергії. Динамічні переходи від спокійних частин до швидких, від легких мелодій до потужних ритмічних секцій створюють ефект напруги й розрядки, надаючи музиці драматизму та святковості.

Емоційна виразність танцю сповнена радості, запалу й бадьорості. Він викликає почуття піднесення, святковості та національної гордості. Музичні фрази передають настрій свята, сповненого веселоців і танців, дозволяючи глядачам відчувати емоційне піднесення й захоплення.

«Гопак» у четвертому епізоді хореографічної постановки виконує вирішальну роль у створенні яскравого й динамічного фіналу, підкреслюючи національний характер та енергію українського народу. Синхронізація рухів, стрімкий і чіткий ритм танцю дозволяють виконавцям демонструвати складні акробатичні рухи, стрибки, обертання і швидкі зміни позицій, створюючи видовищну та захоплюючу картину на сцені.

Енергійна й радісна музика підсилює емоційний заряд постановки, викликаючи у глядачів відчуття піднесення й захоплення. Це сприяє створенню атмосфери свята та національної єдності. Використання традиційного українського танцю «Гопак» надає постановці автентичності, підкреслюючи її національний характер і дозволяючи глибше занурити глядачів у світ української культури й традицій.

Таким чином, музика до четвертого епізоду хореографічної постановки «Думи мої думи», де використовується танець «Гопак», є важливим елементом, що визначає ритм, динаміку й емоційний настрій усього епізоду. Вона сприяє створенню яскравого, динамічного та емоційно насиченого фіналу, який відображає дух і енергію українського народу, підкреслюючи національну гордість і культурну спадщину.

Музичний розмір: 2/4.

Темп: швидкий

Характер музики: веселий, піднесений

Костюми

«Кобзар» – символ єднання минулого, сучасного та майбутнього України. Костюм «Кобзар» – це не просто одяг. Це втілення української ідентичності, символ, який єднає минуле, сучасне та майбутнє нашого народу. Цей костюм робить хореографічну постановку «Думи, мої думи» ще більш емоційно насиченою та візуально вражаючою, даючи можливість глядачам по-справжньому відчувати глибину та велич української культури.

Ключові елементи костюма «Кобзар»: вишита сорочка білого кольору з традиційним українським орнаментом. Цей елемент символізує чистоту та щирість душі, нерозривний зв'язок з національними коренями. Вишивка червоно-чорного кольору підкреслює глибину та багатство української культури, її трагічні та героїчні сторінки.

Шаровари червоного кольору – невіддільний атрибут козацького одягу. Вони символізують свободу, незалежність та волелюбний дух українського народу, який протягом століть боровся за свою землю та ідентичність. Жупан – довгий верхній одяг темного кольору, оздоблений золотими гудзиками або вишивкою. Цей елемент підкреслює статусність та поважність персонажа, його мудрість та духовну силу.

Широкий пояс слугує не лише практичним елементом, що підтримує шаровари, але й додає акценту на традиційний український стиль. Пояс може бути оздоблений вишивкою, бахромою або іншими декоративними елементами. Широкополий капелюх – невід'ємна частина козацького образу. Він додає костюму завершеності, підкреслює мужність та велич козацького воїнства. Чоботи з м'якої шкіри чорного кольору відповідають традиційному стилю

козацького взуття. Вони підкреслюють стійкість та непохитність козацького духу.

Костюм «Кобзар» – це не просто набір одягу. Це символ, який несе в собі глибокий сенс та емоційний заряд. Він нагадує нам про багату історію, самобутню культуру та незламний дух українського народу.

«Маленький хлопчик, що малює»: образ мрій та творчого шляху.

Костюм «Маленький хлопчик, що малює» – це не просто одяг. Це зворушливий та мрійливий образ, який відображає початок творчого шляху Тараса Шевченка. Він підкреслює важливість дитячих мрій та натхнення, які згодом стають фундаментом для значних досягнень та національної спадщини.

Цей костюм допомагає глядачам зануритися в атмосферу дитинства майбутнього генія, підсилюючи емоційний та візуальний ефект хореографічної постановки «Думи, мої думи». Основні елементи костюму: легка світло-сіра сорочка з простою вишивкою. Цей елемент символізує невинність та простоту дитинства. Вільний крій сорочки дозволяє танцюристам виконувати всі необхідні рухи.

Простенькі темні штани. Вони підкреслюють сільський стиль життя хлопчика. Маленька жилетка з натуральної тканини. Цей елемент додає костюму трохи більше деталей і підкреслює акуратність та охайність хлопчика. Жилетка виконана з темних, природних кольорів.

Тонкий пояс з простою декоративною вишивкою. Він виготовлений зі тканини, що тримає штани, та надає костюму національного колориту. Легкі черевички-постоли. Цей елемент характерний для селянського одягу. Постоли зручні для танцю, але при цьому відповідають історичному стилю. Маленький капелюшок. Він підкреслює сільську простоту й одночасно додає хлопчику шарму.

Костюм «Маленький хлопчик, що малює» – це не просто набір одягу. Це символ, який втілює в собі мрії, натхнення та творчий потенціал, що зароджується в ранньому віці. Він нагадує нам про важливість підтримки та

розвитку дитячих талантів, адже саме вони стають основою для майбутніх звершень. «Маленький хлопчик, що малює» – це образ, який надихає. Він змушує нас вірити в силу мрій та можливості для їх реалізації.

«Молода дівчина» та «Юнак»: образи української краси та любові.

Костюми «Молода дівчина» та «Юнак» – це не просто одяг. Це романтичний і національно насичений образ, який відображає красу та багатство української культури. Вони допомагають глядачам зануритися в атмосферу епохи Тараса Шевченка, підсилюючи емоційний і візуальний вплив хореографічної постановки «Думи, мої думи». Кольорова гама костюмів гармонійно поєднується, створюючи цілісний образ пари. Яскраві кольори та вишивка підкреслюють святковість та урочистість постановки.

Костюм «Молода дівчина»: вишиванка - біла вишита блузка з традиційним українським орнаментом на рукавах та комірці. Червоно-чорна вишивка символізує українські національні кольори. Довга спідниця. Червоного яскравого кольору з вишиваними узорами по низу. Спідниця вільна, що дозволяє легко виконувати танцювальні рухи.

Святковий фартух з багатою вишивкою, який надягається поверх спідниці. Він додає костюму урочистості та національного колориту. Вишитий пояс підкреслює стан дівчини, додаючи образу завершеності. Традиційний український вінок зі штучних квітів з довгими стрічками, які спадають на плечі. Вінок символізує молодість, красу та чистоту дівчини. Червоні чоботи відповідають стилю костюма та дозволяють виконувати танцювальні рухи.

Костюм «Юнак»: біла вишита сорочка з традиційними українськими орнаментами. Вишивка червоно-чорного кольору, що символізує національні кольори України. Широкі шаровари яскравого червоного кольору, які є характерними для українського народного одягу. Вони символізують свободу та силу.

Широкий вишитий пояс з бахромою та декоративними елементами, який підкреслює талію та додає костюму завершеності. Червоні чоботи відповідають стилю костюма та забезпечують зручність під час виконання танцю.

Костюми «Молода дівчина» та «Юнак» – це не просто елемент хореографічної постановки. Це символ української краси, любові та єднання. Вони нагадують нам про багату історію та самобутню культуру нашого народу, яка протягом століть надихає та згуртовує українців.

Костюм «Дівчата з калиною» – це не просто одяг. Це образ молодості, краси та національної гордості, який відображає багатство української культури та традицій. Гілки калини, як центральний символ, підкреслюють зв'язок з природою та українською символікою. Ці костюми допомагають занурити глядачів у атмосферу народних свят та обрядів, підсилюючи емоційний та візуальний вплив хореографічної постановки.

Основні елементи костюма «Дівчата з калиною»: біла вишита сорочка з довгими рукавами прикрашена традиційними українськими орнаментами. Червоно-чорного кольору вишивка символізує багатство та родючість. Рукави широкі та пишні, зібрані на манжетах.

Довга спідниця зеленого яскравого кольору підкреслює святковість образу. Спідниця має мати додаткові декоративні елементи, такі як вишивка та мереживо по нижньому краю. Святковий фартух з багатою вишивкою одягається поверх спідниці, прикрашений візерунками з калини, які підкреслюють тематику костюма. Широкий пояс оздоблений вишивкою підкреслює дівочий стан.

Традиційний український вінок зі штучних квітів прикрашений гілками калини та стрічками, що спадають на плечі. Він символізує молодість, чистоту та зв'язок з природою. Легкі червоні черевички відповідають стилю костюма та дозволяють виконувати танцювальні рухи.

Кольорова гама костюма гармонійно поєднується за кольорами, створюючи цілісний образ групи дівчат. Використання червоного, білого, зеленого кольорів підкреслює національну символіку та природні мотиви.

Костюм «Дівчата з калиною» – це не лише естетичний елемент хореографічної постановки. Це символ української самобутності, єднання з природою та вірності народним традиціям. Він нагадує нам про багату історію та автентичну культуру нашого народу, яка протягом століть надихає та об'єднує українців.

Костюм «Дівчата з рушниками» – це не просто одяг. Це образ молодих українок, які бережно зберігають і передають традиції своєї культури. Рушники, як центральний елемент, підкреслюють духовну та культурну спадщину, символізують чистоту, гостинність і національну ідентичність. Ці костюми допомагають занурити глядачів у атмосферу українських народних свят та обрядів, підсилюючи емоційний та візуальний вплив хореографічної постановки.

Основні елементи костюма «Дівчата з рушниками»: світла вишита сорочка з традиційним українським орнаментом у синьо-білій кольоровій гамі, що відображає багатство народних узорів. Широкі рукави зібрані на манжетах з вишитими вставками. Довга, пишна та вільна спідниця яскравого синього кольору, що дозволяє легко виконувати танцювальні рухи, прикрашена вишивкою та мереживом по нижньому краю.

Святковий фартух з вишивкою одягнута поверх спідниці, що додає костюму урочистості та національного колориту. Вишивка на фартуху містить символи, пов'язані з рушниками. Широкий вишитий пояс підкреслює талію, оздоблений бахромою та декоративними елементами. Вишивка на поясі повторює узори рушника.

Традиційний український вінок зі штучних квітів прикрашений стрічками, що спадають на плечі. Вінок символізує молодість, красу та національну ідентичність. Легкі червоні черевички відповідають стилю костюма та дозволяють виконувати танцювальні рухи. Взуття прикрашене невеликими елементами вишивки та іншими декоративними деталями.

Костюм «Юнаки-козаки» створює образ молодих, мужніх воїнів, які є символами свободи, незалежності та національної гордості. Ці костюми допомагають глядачам зануритися в атмосферу героїчної епохи українського козацтва, підсилюючи емоційний і візуальний вплив хореографічної постановки. Кожен елемент костюма підкреслює важливість збереження та передачі історичної спадщини українського народу.

Основні елементи костюма «Юнаки-козаки»: біла сорочка з широкими рукавами, оздоблена традиційною червоно-чорною вишивкою на комірі та манжетах, що символізує національні кольори України. Сорочка вільна, дозволяє легко виконувати танцювальні рухи.

Широкі шаровари яскраво-синього кольору є характерними для українського козацького одягу, що підкреслюють динамічність рухів козаків. Широкий тканинний пояс з декоративними елементами вишивки, з бахромою на кінцях підкреслює талію та додає костюму завершеності. Високі шкіряні чоботи червоного кольору, відповідають традиційному козацькому стилю, зручними для танцю та підкреслювати героїчний образ.

Традиційний козацький головний убір – папаха підкреслює національний характер костюма та додає образу завершеності. Колірна гама костюма гармонійно поєднуватися з іншими кольорами, створюючи цілісний образ групи козаків. Яскраві кольори, такі як червоний, синій та білий, підкреслюють національну символіку, бойовий дух та автентичність костюмів й комфорт під час виконання танцю.

Костюм «Діти – майбутнє України» для хореографічної постановки несе в собі глибокий сенс. Він втілює невинність, чистоту та національну ідентичність українських дітей, підкреслюючи надії на майбутнє, любов до батьківщини та важливість збереження традицій. Основні елементи костюма: Вишиванка - світла вишита сорочка для хлопчиків та дівчаток, проста з традиційними орнаментами, що відображають національні символи, що містичні геометричні мотиви, виконані в червоно-чорних кольорах.

Для дівчаток: середньої довжини спідниця яскраво-червоного кольору, з вишитими узорами та мереживом по нижньому краю. Маленький фартух з вишивкою поверх спідниці орнаментований символами, як калина та соняшники. Вишитий пояс, що підкреслює талію, прикрашений невеликими декоративними елементами та бахромою. Традиційний вінок штучних квітів, прикрашений стрічками. Легкі червоні черевички, які відповідають стилю костюма та дозволяють виконувати танцювальні рухи.

Для хлопчиків: шаровари яскравого кольору, що відповідають національному стилю, з поясом на талії. Вишитий пояс, що підкреслює талію, прикрашений невеликими декоративними елементами та бахромою. Легкі чоботи червоного кольору, які відповідають стилю костюма та дозволяють виконувати танцювальні рухи.

Костюми гармонійно поєднуються з кольорами, створюючи цілісний образ групи дітей. Яскраві кольори, такі як білий, червоний, синій і жовтий, підкреслюють національну символіку та святковість.

Реквізити

У хореографічній постановці «Думи, мої думи», використовуються наступні реквізити:

Бандура. Символ української музичної культури та поетичного слова. У контексті постановки бандура використовується як інструмент, який підкреслює національний колорит та музичний супровід, створюючи атмосферу українського фольклору та духовності.

Рушники. Традиційний український атрибут, що символізує чистоту, любов, добробут та гостинність. У постановці рушники використовуються як елемент сценічного оформлення та як частина костюмів танцівників, підкреслюючи національну ідентичність та духовний зв'язок поколінь.

Гілка калини. Символ краси, дівочої чистоти та національної єдності. Гілка калини використовується як реквізит у руках танцівників та як частина сценічного декору, акцентуючи на українських символах та традиціях.

Шабля. Втілення мужності, сили та захисту. Шабля використана у постановці для підкреслення героїчних мотивів, пов'язаних з боротьбою за свободу та незалежність України. Вона також може є елементом танцю, що підкреслює динамічність та енергію постановки.

Спис. Символ військової доблесті та захисника рідної землі. Спис використаний як реквізит у танцювальній сцені, що зображує історичні події, пов'язані з боротьбою за українську незалежність.

Вінок зі стрічками та портретом Шевченка. Вінок зі стрічками є традиційним символом жіночої краси та оберегом. У постановці вінок використовуватися як декоративний елемент. Портрет Шевченка в центрі вінка підкреслює значущість постаті поета в українській культурі та літературі. Це символізує шану та повагу до Тараса Шевченка, акцентуючи на його внеску в національне відродження.

Всі ці реквізити допомогли створити автентичну атмосферу та передати дух української культури, зокрема через творчість Тараса Шевченка, який є ключовою фігурою у постановці «Думи, мої думи».

Освітлення

Освітлення в хореографічній постановці «Думи, мої думи» є важливим елементом сценографії, який допомагає створити настрій і підкреслити емоційність танцювального дійства кваліфікаційної роботи. На початку хореографічної композиції загальне освітлення сцени м'яке та розсіяне, що налаштовує глядачів на сприйняття поетичних образів Шевченка. Тепле біло-жовтувате світло є чудовим вибором для цієї мети.

Для окремих сцен використовувалися різні кольори освітлення, які відображають різні настрої. Яскраві кольори, такі як золотий, жовтий та

червоний, підходять для сцен радості та святкування. А синє, фіолетове та темно-зелене світло допомогло передати смуток і трагедію.

Особлива увага приділяється освітленню виконавців. Підсвічування знизу або зверху створювало драматичні тіні та підкреслювало рухи. Сольні, ключові моменти виділялись спотовими прожекторами, фокусуючи увагу на головному танцівнику. Для сцен боротьби та грайливих рухів застосовували динамічне освітлення, яке блимає та змінює колір у такт музиці, створюючи відчуття напруги й енергії.

Не менш важливо підсвітити реквізити: бандуру, рушники, гілку калини, шаблю, спис, вінок зі стрічками та портрет Шевченка. Окремі прожектори або кольорові світлові фільтри допомогли підкреслити їх символічне значення. Проекційне освітлення додало постановці глибини. Фонові зображення українських краєвидів, портрети Шевченка та інші символічні елементи були спроектовані на задньому плані, гармонійно доповнюючи сценічне дійство. Ефекти туману і диму в поєднанні з освітленням створювали містичність та загадковість, підкреслюючи поетичний характер творів Шевченка.

Отже, освітлення в постановці «Думи, мої думи» було продуманим і гармонійно поєднувалося з музикою, хореографією та сценічним оформленням, щоб створило емоційно насичене і цілісне мистецьке видовище.

Висновки до другого розділу

Хореографічна постановка «Думи, мої думи» стала яскравим втіленням поетичної спадщини Тараса Шевченка на сучасній хореографічній сцені. В рамках кваліфікаційної роботи ««Шевченкіада» на хореографічній сцені» ця постановка досягла кількох важливих результатів, які варто виділити.

1. Визначено ідейно-тематичний аналіз постановки, а саме: розкрито *ідею, тему і надзавдання* твору. Вона активно підтримує і розвиває культурну спадщину, нагадуючи про важливість творчості Тараса Шевченка та її актуальність у сучасному світі. Залучення молоді та широкої аудиторії до цього

процесу підкреслює значущість культурного спадку. Інтерактивність та динамічність хореографічної композиції залучають глядачів до активного сприйняття мистецтва. Вони не лише споглядають, але й емоційно переживають події на сцені, що сприяє глибшому розумінню та засвоєнню змісту творів Тараса Шевченка.

Створене лібрето характеризує дійових осіб, час та місце дії, переносячи глядачів до літературно-поетичних творів митця через призму хореографічного мистецтва. Танцювальна композиція реалізована у формі сюїти, використовуючи українську народно-сценічну хореографію. Для реалізації постановки застосовано дуетні та великі танцювальні форми, детально схарактеризовано головних дійових осіб, їх зовнішність, риси характеру, темперамент та особливості манери.

2. Сформульовано та обґрунтовано композиційно-архітектонічну будову танцювального твору. Постановка включає хореографічну та музичну драматургію, поділену на чотири епізоди із визначенням їх порядку та назв. Кожен епізод докладно описано та охарактеризовано. Для розкриття музичної драматургії проаналізовано кількість тактів та тривалість кожного епізоду й хореографічної постановки загалом. При описі порядку та назв танцювальних епізодів зазначено всіх виконавців.

Детально охарактеризовано музичну основу та сценографію хореографічного твору, досліджено, проаналізовано та структуровано інформацію про музичний супровід: виконавців, зміст, музичний розмір, темп і характер. Музичний супровід вдало поєднується з діями на сцені, додаючи епізодам додаткового емоційного забарвлення. Темп і характер музики відповідають настрою дійових осіб у певний момент.

3. Обґрунтовано використання символічних реквізитів, таких як бандура, рушники, гілки калини, шаблі, спис, вінок зі стрічками та портретом Шевченка створює глибокий зв'язок із культурною спадщиною та підтримує національну пам'ять. Емоційна та естетична складова вистави вражає своєю багатогранністю.

Освітлення, музичний супровід та хореографія створюють потужний емоційний вплив, дозволяючи глядачам зануритися у світ поетичних образів Шевченка.

Постановка демонструє інноваційний підхід до класичного матеріалу. Використання сучасних технік та сценічних ефектів, таких як проєкційне освітлення і динамічні світлові рішення, зробили виставу виразною та захоплюючою. Це свідчить про те, що класика може бути актуальною і в сучасному контексті. Професійна майстерність танцівників та якість хореографії вражають. Високий рівень виконання свідчить про ґрунтовну підготовку та опановування необхідними навичками, що є ключовою метою кваліфікаційної роботи.

Отже, хореографічна постановка «Думи, мої думи» в рамках кваліфікаційної роботи є потужним художнім висловленням, що вдало поєднує традиції та сучасність. Це яскравий мистецький твір, який підкреслює важливість збереження культурної спадщини та демонструє можливості її адаптації до сучасних сценічних форм.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі здійснення кваліфікаційної роботи «Шевченкіада» на хореографічній сцені» нами було проаналізовано велику кількість літературних, мистецтвознавчих та наукових джерел вітчизняних дослідників (О. Кониського, Б. Кокуленка, О. Плахотнюка, Ю. Станішевського, В. Купленника, М. Жулинського та інших) та на основі визначених завдань нами було зроблено наступні висновки:

1. Досліджено, що художньо-творча спадщина геніального поета Т. Г. Шевченка є надбанням світової культури. Його ім'я по праву знаходиться поряд Гомером, Байроном, Шекспіром, Гете, Гоголем та іншими. Виступивши як істинно народний поет, Шевченко став родоначальником революційно-демократичного напрямку нової української літератури. Він відкрив шлях передовим письменникам Марку Вовчку, Панасу Мирному, Івану Франку, Павлу Грабовському, Лесі Українці та іншим. Історично важливу роль відіграв письменник у розвитку української літературної мови, заклавши основи словника і граматичного ладу.

Художня творчість Т. Г. Шевченка дуже багатогранна та охоплює різні галузі культури та знань. Митець був поетом, прозаїком, публіцистом, живописцем та скульптором, художником та майстром офорту, фотографом, актором, співаком, драматургом, винахідником, археологом, філософом та істориком. Саме історичні погляди Т. Шевченка є важливою складовою його наукової спадщини. У всій його творчості (повісті «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Гамалія», «Гайдаки», «Чигирине, Чигирине») глибоко втілений його історичний світогляд, який є яскравим штрихом до портрету України.

2. Проаналізовано, що танцювальне мистецтво займало велике місце у житті та творчості Т. Г. Шевченка. Народний танець знайшов своє відображення у багатьох творах митця, безпосередньо впливаючи на становлення особистості поета. Описи танцювальних сцен та велика кількість інформації про танцювальне мистецтво яскраво спостерігається у драматичних творах, поезії та

прозі письменника: балади «Причинна», «Гайдамаки», «Сліпий», «Тополя», «Лілея» та інші.

Згадки про танець зустрічаються у повістях Т. Шевченка «Художник», «Музикант», «Княгиня» та інших. Вони містять цінну історичну інформацію про українські народні танці «Гопак», «Метелиця», «Горлиця». Глибоко відчуваючи природу танцю, поет майстерно описував танцювальні сцени за допомогою виразних засобів літературного слова. Загалом, поезія Т. Г. Шевченка є сплавом музики, пісні, танцю, живопису, що підтверджує невичерпність його геніального духу.

3. Визначено, що поетичні образи Т. Г. Шевченка неодноразово втілювалися на балетній сцені у різні історичні періоди. Своє розуміння творів Кобзаря намагалися втілити українські балетмейстери багатьох поколінь: Г. Березова, В. Вронський, Р. Візиренко-Клявін, Г. Ісупов, А. Шекера та інші. Першим хореографом, яка звернулася до творів Шевченка, стала балетмейстерка Г. Березова. Вона здійснила героїко-романтичну балетну виставу на музику К. Данькевича «Лілея» за однойменною баладою, яка відіграла велику роль для розвитку українського балетного театру.

Свою сценічну редакцію балету «Лілея» запропонував балетмейстер В. Вронський. За його версією на кіностудії ім. О. Довженка був знятий однойменний фільм-балет. Балетмейстери А. Шекера, В. Ковтун, В. Трощенко також неодноразово втілювали на сцені поему Т. Шевченка «Лілея».

За творами Т. Шевченка створюється хореографічна поема «Причинна» А. Мірошника, балети «Оксана» В. Гомоляки та «Відьма» В. Кирейка. За мотивами балади Т. Шевченка «Тополя» видатний український балетмейстер П. Вірський створив хореографічну картину «Про що верба плаче». Тож, могутня сила творів Т. Шевченка завжди спонукала балетних митців звертатися до них, бо поетичне слово великого Кобзаря дуже наближене до мистецтва танцю.

4. Визначено ідейно-тематичний аналіз постановки, а саме: розкрито *ідею* (сила поезії Т. Шевченка через хореографічні образи та символи), *тему*

(глибокий світ поезії Кобзаря у пластичному втіленні) і *надзавдання* твору (філософські та емоційні аспекти творчості Т. Шевченка).

Наскрізною дією нами визначена тематична єдність творів Т.Шевченка через хореографічну проекцію, Часом дії визначено ХХІ століття. Місцем дії сюжету є Україна. Форма: Хореографічна сьюта. Стилем обрана народна хореографія. Жанр хореографічного твору «Думи мої, думи»(за драматургією) - літературно-епічний.

Створене лібрето та охарактеризовані основні дійові особи – Кобзар, Маленький хлопчик, що малює, Молода Дівчина та Юнак, Образ Катерини та інші. Для реалізації постановки застосовано дуетні та великі танцювальні форми, детально схарактеризовано головних дійових осіб, їх зовнішність, риси характеру, темперамент та особливості манери.

5.Визначено композиційно-архітектонічну будову танцювального твору. Постановка включає хореографічну та музичну драматургію, поділену на чотири епізоди із визначенням їх порядку та назв. Наприклад, «Танець молодої дівчини та юнака», «Танець юнаків-козаків», «Танець калинового цвіту», «Гопак» та інші. Кожен епізод докладно описано та охарактеризовано Для розкриття музичної драматургії проаналізовано кількість тактів та тривалість кожного епізоду й хореографічної постановки загалом.

Детально охарактеризовано музичну основу та сценографію хореографічного твору. Музичний супровід вдало поєднується з діями на сцені, додаючи епізодам додаткового емоційного забарвлення. Темп і характер музики відповідають настрою дійових осіб у певний момент.

6. Обґрунтовано використання символічних реквізитів - бандура, рушники, гілки калини, шаблі, портрет Шевченка тощо. Їх наявність у хореографічній постановці дозволяє створити у глядача відчуття дотичності до подій, що відбуваються на хореографічній сцені.

Музичний супровід, освітлення, хореографія та майстерність виконавців дозволяють глядачам зануритися у світ поетичних образів Шевченка. Використання сучасних технік та сценічних ефектів, таких як проекційне

освітлення і динамічні світлові рішення, зробили виставу виразною та захоплюючою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вище часу. Чому Шевченко – символ українців... URL: https://espreso.tv/article/2018/03/09/vysche_chasu_chomu_shevchenko_symvol_ukrayinciv_prorok_i_geniy_a_vodnochas_lyudyna_sered_lyudey (дата звернення: 03.03.2024).
2. Жіночі образи у творчості Тараса Шевченка: шкільний твір URL: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=10122> (дата звернення: 29.02 2024).
3. Жулинський М. Шевченківська енциклопедія. Тарас Шевченко та його сучасники. Вид-во: Ліра-К., 2021. 608 с.
4. Інтерпретаційний потенціал хореографічної шевченкіади. URL: https://revolution.allbest.ru/literature/01089385_0.html (дата звернення: 05.03.2024).
5. Кокуленко Б. Мистецтво танцю у творчості Шевченка//Народна творчість та етнографія. 2008. № 1. С. 15-23.
6. Кониський О. Тарас Шевченко-Грушівський. Хроніка його життя. Вид-во: Кондор. Центр навчальної літератури, 2019. 740 с.
7. Кралюк П. Антиімперський Тарас Шевченко. Його пророцтв боялися правителі імперії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/taras-shevchenko-rosiyska-imperiya/31139587.html> (дата звернення: 25.02.2024).
8. Купленник В. Тарас Шевченко і українське танцювальне мистецтво //Народна творчість та етнографія: наук.-попул.журн. 2003. № 3. С.42-47.
9. Лілея чи вернісаж Т. Г. Шевченка. URL: <http://rock-shop.te.net.ua/lileya.html> (дата звернення: 23.03. 2024).
10. Плахотнюк О. Творчість Тараса Шевченка на балетній сцені/Вісник Львівського університету. Серія мист-во. 2014. Вип. 15. С. 171-176.
11. Поетичне відображення краси української природи у творах Т. Шевченка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=10086> (дата звернення: 29.02.2024).

12. Станішевський Ю. Балетний театр України. 225 років історії. К: Музична Україна, 2003. 438 с.
13. Тарас Шевченко як історик України. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/9098> (дата звернення: 29.02.2024).
14. Тарас Шевченко як художник. URL: <https://zno.if.ua/?p=6367> (дата звернення: 29.02.2024).
15. Тарас Шевченко – геній українського народу. URL: <https://nemyriv-mrada.gov.ua/news/1615203791/> (дата звернення: 03.03.2024).
16. Шевченко Т. Кобзар. Вид-во: Апріорі, 2020. 376 с.(іл.).
17. Шевченко Т. Художник /за ред. О. Броня та В. Судак. Вид-во: Мистецтво, 2015. 384 с. (іл.).

ДОДАТКИ

